

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

**BEG MOŽGANOV MED MLADIMI V SLOVENIJI: RAZISKAVA
PROBLEMATIKE GLEDE NA NARAVOSLOVNO ALI
DRUŽBOSLOVNO ŠTUDIJSKO USMERITEV**

Ljubljana, 4. oktober 2018

LUKA PODOBNIK

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisani Luka Podobnik, študent Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, avtor predloženega dela z naslovom Raziskava problematike bega možganov med mladimi v Sloveniji glede na naravoslovno ali družboslovno študijsko usmeritev, pripravljenega v sodelovanju s svetovalko izr. prof. dr. Jano Žnidaršič

IZJAVLJAM

1. da sem predloženo delo pripravil samostojno;
2. da je tiskana oblika predloženega dela istovetna njegovi elektronski obliki;
3. da je besedilo predloženega dela jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem poskrbel, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam oziroma navajam v besedilu, citirana oziroma povzeta v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani;
4. da se zavedam, da je plagiatstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku Republike Slovenije;
5. da se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega dela dokazano plagiatstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom;
6. da sem pridobil vsa potrebna dovoljenja za uporabo podatkov in avtorskih del v predloženem delu in jih v njem jasno označil;
7. da sem pri pripravi predloženega dela ravnal v skladu z etičnimi načeli in, kjer je to potrebno, za raziskavo pridobil soglasje etične komisije;
8. da soglašam, da se elektronska oblika predloženega dela uporabi za preverjanje podobnosti vsebine z drugimi deli s programsko opremo za preverjanje podobnosti vsebine, ki je povezana s študijskim informacijskim sistemom članice;
9. da na Univerzo v Ljubljani neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravico shranitve predloženega dela v elektronski obliki, pravico reproduciranja ter pravico dajanja predloženega dela na voljo javnosti na svetovnem spletu preko Repozitorija Univerze v Ljubljani;
10. da hkrati z objavo predloženega dela dovoljujem objavo svojih osebnih podatkov, ki so navedeni v njem in v tej izjavi.

V Ljubljani, dne _____

Podpis študenta: _____

KAZALO

UVOD	1
1 OPREDELITEV OSNOVNIH POJMOV.....	4
1.1 Migracije	4
1.1.1 Migracijska politika Evropske unije.....	5
1.1.2 Beg možganov	5
1.2 Mladi na trgu dela.....	9
1.2.1 Brezposelnost med mladimi	9
1.2.2 Politike zaposlovanja mladih.....	11
1.2.3 Jamstvo za mlade in strategija »Europe 2020«	13
1.2.4 Prekarno delo.....	14
1.2.5 Vpliv avtomatizacije na trg dela.....	17
2 PREGLED HISTORIČNIH PODATKOV MIGRACIJ	19
2.1 Migracije na območju Evropske unije	19
2.2 Statistični pregled migracij na nivoju Slovenije.....	21
3 RAZISKAVA.....	27
3.1 Namen raziskave	27
3.2 Raziskovalna vprašanja.....	27
3.3 Metodologija in vzorčenje	28
3.4 Značilnosti respondentov	29
3.5 Opisna statistika	32
3.6 Testiranje raziskovalnih vprašanj	36
3.7 Interpretacija rezultatov	46
3.8 Omejitve raziskave ter priporočila za nadaljnje raziskovanje	48
SKLEP	48
LITERATURA IN VIRI	51

KAZALO TABEL

Tabela 1: Delež moških in žensk starosti 20-29 let v selitvenem prirastu od 2012-2016 ...	24
Tabela 2: Delež izobraženih moških in žensk starosti 20-29 let, odseljenih od 2012-2016	26
Tabela 3: Značilnosti vzorca po spolu	29
Tabela 4: Značilnosti vzorca po starostnih skupinah.....	29
Tabela 5: Značilnosti vzorca glede na vrsto študija respondenta	31
Tabela 6: Značilnosti vzorca glede na tip študija (redno/izredno)	31
Tabela 7: Povprečja in standardni odkloni odgovorov za prvi sklop ankete.....	33
Tabela 8: Povprečja in standardni odkloni odgovorov za drugi sklop ankete.....	34
Tabela 9: Povprečja in standardni odkloni odgovorov za tretji sklop ankete.....	35
Tabela 10: Povprečne ocene glede na starostno skupino	39
Tabela 11: Sklop 1 glede na tip študija	42
Tabela 12: Sklop 2 glede na tip študija	43

Tabela 13: Sklop 3 glede na tip študija	44
Tabela 14: Povprečne stopnje strinjanja s trditvami glede na zaposlitveno stanje	45

KAZALO SLIK

Slika 1: Lee-jev "push-pull" model	4
Slika 2: Beg možganov znotraj EU	7
Slika 3: Brezposelnost v EA-19, EU-28, ZDA in na Japonskem.....	10
Slika 4: Brezposelnost med mladimi v EA-19 in EU-28	11
Slika 5: Zaposleni za nedoločen čas glede na starostno skupino	17
Slika 6: Stopnja verjetnosti avtomatizacije glede na področje dela	18
Slika 7: Starostna struktura priseljencev glede na državljanstvo	20
Slika 8: Število priseljenih in odseljenih državljanov ter selitveni prirast, 2004-2016.....	21
Slika 9: Selitveni prirast slovenskih državljanov, 2004-2016.....	21
Slika 10: Selitveni prirast slovenskih državljanov glede na starostno skupino.....	22
Slika 11: Delež selitvenega prirasta glede na starost za skupini od 20-24 let ter 25-29 let	23
Slika 12: Delež selitvenega prirasta v obdobju 2012-2016 glede na spol.....	24
Slika 13: Odseljeni prebivalci glede na star. skupino, 2012-2016	25
Slika 14: Odseljeni prebivalci glede na spol v star. skupinah od 20-24 let ter 25-29 let	25
Slika 15: Značilnosti vzorca po regijah.....	30
Slika 16: Značilnosti vzorca glede na velikost naselja respondenta	31
Slika 17: Značilnosti vzorca glede na vrsto trenutne zaposlitve	32
Slika 18: RV1 Pearsonov koeficient korelacije.....	36
Slika 19: RV2 Pearsonov koeficient korelacije.....	37
Slika 20: RV3 Pearsonov koeficient korelacije.....	38
Slika 21: RV4 Pearsonov koeficient korelacije.....	39
Slika 22: RV5 Pearsonov koeficient korelacije.....	40
Slika 23: RV6 Pearsonov koeficient korelacije.....	41
Slika 24: RV7 Pearsonov koeficient korelacije.....	41

UVOD

Zaposlovanje mladih postaja vedno bolj pomembna tema, tako v Sloveniji, kot tudi v drugih državah Evropske unije. Kot razlaga Spruk (2013), so mlade generacije izjemno pomemben del ponudbe trga dela. Slovenija si zaradi izrazito negativnih demografskih trendov ne more privoščiti izgube delovnega potenciala med mladimi. Kljub temu se mladi v sodobnem času soočajo z velikimi težavami ob vstopu na trg dela. Eno od ključnih težav predstavlja začaran krog delovnih izkušenj, saj večina delodajalcev od kandidatov za zaposlitev zahteva predhodne delovne izkušnje in znanje, ki ga mladi ob vstopu na trg delovne sile še nimajo. Mladi so zato prisiljeni iskati prvo zaposlitev oziroma delovne izkušnje v prekarnih oblikah dela, vedno več mladih pa se odloča za iskanje zaposlitve v tujini.

Izseljevanje mladih v tujino za Slovenijo predstavlja bistven problem, še posebej ker je terciarno izobraževanje v Sloveniji brezplačno. Država torej razvija mlade izobražence ter vanje investira, ta investicija pa se z izseljevanjem mladih izgublja oziroma njene sadove žanjejo države, ki mlade izobražence sprejmejo. Slovenija se prav tako sooča s problematiko staranja prebivalstva, zato je ključnega pomena, da se na trgu dela vzpostavi stanje, ki bo prijaznejše do zaposlovanja mladih, še posebej, ko gre za mlade izobražence v iskanju prve zaposlitve.

Kot razlaga Vičič (2013), se mobilnost delavcev v Evropski uniji spreminja. V preteklosti so omejitve predstavljale jezikovne, kulturne in zakonske razlike med državami članicami, v sedanjosti pa grožnja brezposelnosti in posledično revščine te omejitve ruši. Problem predstavlja dejstvo, da mobilnost poteka samo v eno smer, in sicer iz obrobni držav v bogatejše. Migracije izobražencev potekajo že dlje časa, vendarle pa je tokrat govora o drugačni obliki preseljevanja. Vičič (2013) pravi: »[...] mladi znanstveniki se ne selijo, ker bi si tega želeli, ampak iz nuje.« Problematično je tudi dejstvo, da bi obrobne države zaradi izseljevanja izobražene delovne sile lahko obtičale v ekonomskem modelu nizke rasti, kar bi posledično pripomoglo k temu, da se izseljeni izobraženci domov ne bodo nikoli vrnili. Resnost problematike priznavajo tako v Evropski uniji (v nadaljevanju EU), kot tudi v Sloveniji, kjer je Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti že pričelo z implementacijo projekta Jamstvo za mlade, katerega cilji so izboljšati prehod iz izobraževanja v zaposlitev, hitrejša aktivacija mladih brezposelnih ter zmanjševanje števila brezposelnih. Na ministrstvu ocenjujejo, da bo podpora v okviru ukrepov iz projekta potrebovala približno 35.000 brezposelnih mladih na leto.

V magistrskem delu bom podrobno in povezano predstavil problematiko bega možganov med mladimi v Sloveniji ter predstavil že obstoječe ukrepe za reševanje problema. Pri tem se bom osredotočal tudi na to, kako različni socioekonomski dejavniki vplivajo na odnose mladih do zaposlitve v tujini in doma, s posebnim poudarkom na študijsko usmeritev. Poleg tega bom izvedel anketno raziskavo ter interpretacijo rezultatov raziskave povezal z ugotovitvami v teoretičnem delu.

Namen magistrskega dela je opredeliti problematiko zaposlovanja mladih izobražencev v Sloveniji ter s pomočjo empirične raziskave raziskati nagnjenja in mnenja slovenskih študentov v sklopu te tematike s posebnim poudarkom na raziskovanje razlik med študenti družboslovnih ter študenti naravoslovnih ved.

Zaposlovanje mladih ter njihovo preseljevanje v tujino za Slovenijo predstavlja resen problem. S pomočjo pridobljene literature in virov bom tematiko v magistrskem delu najprej strukturirano predstavil v teoretičnem delu, ki ga bom podprl in nadgradil z raziskovalnim delom. V sklopu raziskave se bom predvsem osredotočil na raziskovanje odnosa mladih izobražencev do zaposlitve v tujini ter glavne faktorje za in proti zaposlitvi v tujini glede na demografske in socioekonomske značilnosti posameznikov, posebej pa se bom osredotočil na raziskovanje razlik glede na vrsto študija respondentov. Na podlagi pregleda virov ter rezultatov raziskave nameravam izpostaviti ključne razloge za izseljevanje mladih ter podati tudi predloge za izboljšanje njihovega položaja na domačem trgu dela.

Glavni cilj magistrskega dela je na podlagi raziskovalnega pristopa ugotoviti ali obstajajo statistično značilne povezave med vrsto študija ter odnosom študentov do zaposlitve v tujini oziroma doma.

Glavnemu cilju sta podrejena sledeča cilja, s katerima želim ugotoviti:

- na kakšen način demografske značilnosti in socioekonomski status posameznikov vplivajo na njihov odnos do zaposlovanja v Sloveniji oziroma na tujem in
- kateri so glavni vzroki oziroma faktorji, tako za, kot tudi proti, zaposlitvi v tujini.

V raziskovalnem delu naloge bom odgovoril na sledeči temeljni raziskovalni vprašanji:

RV1: Ali so se študenti družboslovnih ved v povprečju bolj pripravljeni zaposliti v tujini kot študenti naravoslovnih ved?

RV2: Ali se študenti naravoslovnih ved v povprečju bolj strinjajo s trditvijo, da po končanem študiju ne bodo imeli težav z iskanjem zaposlitve v Sloveniji na svojem strokovnem področju, kot študenti družboslovnih ved?

Poleg temeljnih raziskovalnih vprašanj bom v raziskavo vključil tudi sledeča raziskovalna vprašanja:

RV3: Ali je povprečna stopnja strinjanja s trditvijo, da si posameznik želi delati v tujini, neodvisna od spola?

RV4: Ali so se starejši študenti (26 in več let) v povprečju bolj pripravljeni zaposliti v tujini kot mlajši študenti (18-25 let)?

RV5: Ali si študenti, ki prihajajo iz podeželja, v povprečju manj želijo zaposlitve v tujini kot študenti, ki prihajajo iz mest?

RV6: Ali se študenti družboslovnih smeri v povprečju bolj strinjajo s trditvijo, da bi se v zaposlili v tujini, ker menijo, da v Sloveniji ne bodo našli službe, kot študenti naravoslovnih smeri?

RV7: Ali med stopnjo strinjanja s trditvijo, da se študenti v tujini ne bi zaposlili, ker je v Sloveniji zadostno število zaposlitvenih možnosti, in med vrsto študija, torej naravoslovje ali družboslovje, obstaja povezanost?

Poleg tega bom analiziral rezultate ankete s pomočjo izračuna povprečij in standardnih odklonov ter skupaj z analizo rezultatov testiranja raziskovalnih vprašanj predstavil interpretacijo rezultatov kot celoto. Začetna faza izdelave magistrskega dela bo obsegala preučevanje zbrane literature (tako domače, kot tuje) na temo bega možganov ter analizo statističnih podatkov o izseljevanju konkretno za področje Slovenije. Pridobljena literatura vključuje knjige in znanstvene članke, statistične podatke pa bom pridobil iz uradnih strani Statističnega urada Republike Slovenije (v nadaljevanju SURS) ter EUROSTAT.

Po pregledu literature in relevantnih statističnih podatkov bom v teoretičnem delu magistrske naloge podrobneje predstavil problematiko z vidika različnih avtorjev ter podrobneje opredelil kratkoročne in dolgoročne posledice, ki jih za gospodarstvo prinaša beg možganov. Prav tako bom v teoretičnem delu predstavil analizo statističnih podatkov o izseljevanju mladih iz Slovenije ter interpretacijo rezultatov.

Drugi del magistrske naloge predstavlja raziskovalni del, kjer bom na podlagi empirične raziskave ugotovil, kateri so glavni razlogi, zaradi katerih bi študenti potencialno zapustili Slovenijo ter se zaposlili v tujini. Prav tako bom z raziskavo poskušal ugotoviti, ali obstajajo statistično pomembne povezave med socioekonomskim statusom posameznikov ter njihovim odnosom do zaposlitve v Sloveniji in tujini, kar bom dosegel s analizo rezultatov že prej omenjenih raziskovalnih vprašanj, poseben poudarek pa bo na analizi obstoja povezav med odnosom do zaposlitve v tujini ter družboslovno oziroma naravoslovno usmeritev študija. Podatke bom pridobil s pomočjo anketnega vprašalnika, analizo pa bom izvedel s pomočjo orodja za obdelavo podatkov SPSS. V okviru raziskovalnega dela magistrske naloge bom predstavil tudi interpretacijo rezultatov ter poiskal vzporednice s teoretičnim delom. Poleg tega bom na podlagi rezultatov izpostavil tudi predloge za izboljšanje položaja mladih ter posledično omejitev bega možganov iz Slovenije.

Omejitve raziskave pričakujem v pridobivanju zadostnega števila respondentov na anketni vprašalnik, da bi lahko analizo izvedel glede na posamezno fakulteto. Iz tega razloga, poleg pomanjkanja statističnih podatkov na to temo, sem se v svoji nalogi omejil na raziskovanje

razlik med družboslovnimi in naravoslovnimi fakultetami in ne med posameznimi fakultetami, kar bo za potrebe naloge zagotovilo bolj zanesljive rezultate analize.

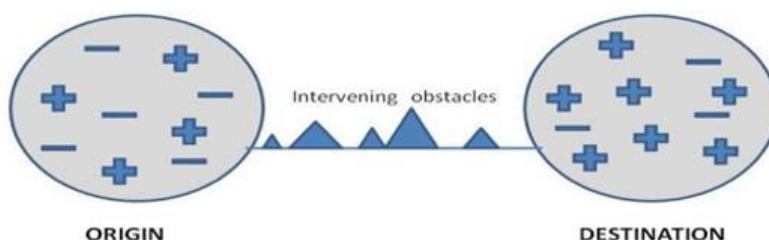
1 OPREDELITEV OSNOVNIH POJMOV

1.1 Migracije

Ernst Georg Ravenstein je kot prvi opredelil pojem migracij leta 1876 v razpravi *The Laws of Migration*. S tem je postavil temelje za nadaljno raziskovanje tega pojava. Z besedo migracije označujemo preseljevanje ljudi iz enega mesta na drugo z namenom stalne nastanitve na novi lokaciji. Preseljevanje je že od nekdaj v človeški naravi, saj ljudje vedno iščemo priložnosti za izboljšanje svojih življenjskih razmer. V preteklosti so bile migracije posledica boja za preživetje – od prvih selitev Homo Sapiensa iz afriške celine, do selitev naših prednikov izpod Karpatov v območje današnje Slovenije. Dandanes sicer živimo v neprimerljivo večjem izobilju, kljub temu pa boj za preživetje še vedno obstaja na nivoju posameznika.

Razlogi za migracije so se skozi zgodovino spreminjali in so močno odvisni od posamezne lokacije. Obstaja več teorij o glavnih razlogih za migracije, ena najbolj znanih pa je »push-pull« model, prikazan na sliki 1, avtorja Evereta Lee-ja iz leta 1966, ki je v veliki meri izhajal iz Ravensteinove teorije. Josipović (2006) je poudaril, da je bil Lee-jev namen pravzaprav preizkusiti in prevetriti Ravensteinove trditve. Lee je dopolnil Ravensteinovo teorijo z novimi hipotezami, prišel pa je tudi do spoznanja, da na odločitev za migracijo vplivajo različne silnice – tako imenovane »pull« silnice, ki privlačijo migrante v ciljno območje, in »push« silnice, ki migrante silijo iz izhodiščnega območja, od posameznika pa je odvisno, kako bo nek dejavnik nanj pravzaprav deloval. Kot ključne silnice Lee med »push« silnicami navaja izgubo dela oziroma krčenje nekega vira, med »pull« silnicami pa navaja priložnosti za zaposlitev na splošno ali za specifično delo oziroma poklic ter možnost za doseg višjega dohodka.

Slika 1: Lee-jev "push-pull" model

Vir: Pineda, Matriano & Ekundayu (2016).

Podobne razloge za migracije med mladimi v Sloveniji navaja Masten (2012) – vse manj zaposlitvenih možnosti, vse težji vstop na trg dela, slabše plačilo, varnost zaposlitve in pogoji napredovanja. Masten (2012) povzame tudi sekretarja Zveze svobodnih sindikatov Slovenije, Gorana Lukića, ki izpostavi dejstvo, da se na račun rednih zaposlitev širijo začasne zaposlitve – pri tem pa je visoka izobrazba pogosto prej ovira kot prednost. Vse več je brezposelnih z visoko izobrazbo, posebej pa je treba poudariti, da uradne statistike ne zajamejo vseh brezposelnih, kot opozarja Dalia Cerovšek iz Sindikata mladi plus, povzeto po Masten (2012). Statistike brezposelnosti ne naslavljajo velikega dela mladih, ki opravljajo priložnostna in honorarna dela, ki se je po mnenju ge. Cerovšek v zadnjih desetih letih podvojil. Zgovoren pa je tudi podatek, da je Slovenija v Evropi na prvem mestu po deležu začasnih zaposlitev. Mladi pa so za pridobivanje delovnih izkušenj prisiljeni sprejeti tudi neplačana oziroma slabo plačana pripravništva zgolj iz razloga, da bi pridobili delovne izkušnje, ki jih zahtevajo delodajalci.

1.1.1 Migracijska politika Evropske unije

Migracijska politika EU je definirana v 3. členu Pogodbe o Evropski uniji ter 45. členu Pogodbe o delovanju Evropske unije in zagotavlja vsem državljanom EU pravico do iskanja dela, zaposlitve in bivanja v državah članicah EU, ob upoštevanju lokalnih predpisov. Na spletni strani Evropske komisije navajajo, da zaposleni lahko v izbrani državi delajo brez delovnega vizuma ter lahko v državi ostanejo tudi po končanem delovnem razmerju. Pogodba obljublja tudi enakopraven status za takšne migrante v primerjavi z lokalnimi iskalci zaposlitve, enakopravne delovne razmere ter upravičenost do morebitnih socialnih dodatkov in davčnih olajšav. Prost pretok delovne sile v splošnem velja tudi za države EEA (ang. European Economic Area) – Islandijo, Lihtenštajn, Norveško in Švico.

Takšna migracijska politika spodbuja migracije iz relativno revnejših držav v bogatejše. Po Lee-jevem modelu dejstvo, da za delo v ciljni državi ni potreben delovni vizum ali dovolilnica, predstavlja veliko »pull« silnico, medtem ko nizke plače in slabše delovne razmere v izhodiščni državi predstavljajo močno »push« silnico.

1.1.2 Beg možganov

Francis (2017) beg možganov opredeljuje kot stanje v katerem se visoko kvalificirana delovna sila množično izseljuje v druge države bodisi zaradi preslabega stanja doma ali boljšega standarda v ciljni državi. Poleg geografskega nivoja se izraz lahko uporablja tudi na organizacijskem oziroma industrijskem nivoju, ko delavci zapuščajo podjetje ter se pridružujejo konkurenčnemu podjetju za boljšo plačo ali boljšo možnost napredovanja. Takšna vrsta bega možganov je sicer bolj pogosta v državah, kjer imajo sedeže globalne multinacionalke.

Pri begu možganov gre ponavadi za izseljevanje zdravnikov, znanstvenikov, inženirjev ali finančnikov. Kot pravi Francis (2017), je situacija posebej škodljiva za izhodiščno državo, saj se z izgubo visoko kvalificiranega kadra izgublja njihovo znanje, poleg tega pa se posredno izgubi tudi njihov dohodek z vidika obdavčitve kot tudi z vidika potrošnje. Glavni razlogi za beg možganov vključujejo izboljšanje ekonomskega statusa, politično nestabilnost, slab življenjski standard in omejen dostop do kvalitetne zdravstvene oskrbe. Poleg negativnih vplivov bega možganov na izhodiščne države, pa ima beg možganov lahko negativen vpliv tudi na ciljne države, če le-te niso sposobne učinkovito izkoristiti nove visoko izobražene delovne sile, saj priseljeni delavci lahko predstavljajo grožnjo lokalni delovni sili.

Fenomen bega možganov postaja vedno bolj pereča tema znotraj EU. Kot pravi Patrutiu-Baltes (2014), bodo posledice trenutnega bega možganov v izhodiščnih državah v celoti vidne šele v nekaj desetletjih, zato se je treba s težavo soočiti čim prej, preden bo prepozno.

V EU so najbolj izraziti migracijski tokovi iz juga in vzhoda na sever in zahod, kar pomeni, da bodo trenutno gospodarsko šibkejšje države v EU nosile največje posledice bega možganov, kar bi lahko še dodatno zaviralo njihov razvoj. Strniša (2009) je v intervjuju z dr. Vitom Turkom, nekdanjim direktorjem Inštituta Jožefa Štefana, izpostavil dejstvo, da z zdajšnjo politiko in stanjem, ki vlada na tem področju, Slovenija najboljših strokovnjakov mlade generacije ne bo obdržala.

Beg možganov je po besedah Patrutiu-Baltes (2014) postal bolj intenziven od leta 2007 in 2008, z udarcem finančne krize, ki je najbolj prizadela južnoevropske države kot so Grčija, Španija in Portugalska. Za te države je bilo značilno, da so imele zelo visoko stopnjo brezposelnosti med visoko izobraženim prebivalstvom, še posebej med mladimi – v Grčiji je stopnja brezposelnosti med mladimi marca 2014 dosegla kar 56,8%. Po integraciji Romunije in Bolgarije v EU, je dobršen del visoko izobražene delovne sile emigriral tudi iz teh držav, glavni krivec pa so bile slabe plače v izobraževalnem, znanstveno-raziskovalnem in zdravstvenem sektorju. Nedeljković (2014) poudarja, da mladi znanstveniki zaradi visoke brezposelnosti preprosto nimajo druge izbire, kot da emigrirajo.

Slika 2 prikazuje splošno stanje migracij v EU leta 2014. Z rdečo barvo so označene izhodiščne države,, z zeleno pa ciljne države. Temnejša barva označuje države z bolj intenzivimi migracijami.

Slika 2: Beg možganov znotraj EU

Vir: Anastasiu (2014).

V Sloveniji so mnenja glede bega možganov deljena. Prelević (2010) izpostavlja dejstvo, da je po nekaterih ocenah vsaj 10% slovenskih znanstvenikov zaposlenih v tujini, ob predpostavki, da imamo v Sloveniji skupno okrog 12.000 znanstvenikov. Veliko število znanstvenikov in strokovnjakov je potomcev druge ali tretje generacije slovenskih priseljencev v države kot so Združene države Amerike (v nadaljevanju ZDA) in Argentina. V času gospodarske krize so ambiciozni slovenski znanstveniki, predvsem iz področja naravoslovnih in tehničnih ved, s trehuhom za kruhom odhajali v ZDA in Kanado. Prelević (2010) ocenjuje, da v tujini deluje okrog 200 mladih strokovnjakov, ki so Slovenijo zapustili v času gospodarske krize.

Beg možganov kljub negativnim konotacijam nekateri označujejo kot pozitiven pojav. Prelević (2010) se strinja s trditvijo, da se je lažje pritoževati nad begom možganov, kot se raje osredotočiti na pozitivne učinke tega pojava ter kot izkoristiti prednosti, ki jih ponuja. Prav tako meni, da ima izraz »beg možganov« neupravičeno negativno konotacijo, saj daje vtis, da je nekaj narobe s tem, da izobraženi ljudje zapuščajo državo. Poudari, da s tem ni nič narobe, celo nasprotno, predstavlja odlično priložnost za Slovenijo, saj je to najboljši način za Slovence, da se izobražujejo o najnovejših znanstvenih in tehnoloških napredkih na priznanih univerzah, inštitutih in podjetjih po celem svetu ter tako pridobijo izkušnje in

znanje, ki ga v Sloveniji primanjkuje. Težavo vidi bolj v »vrnitvi možganov« kot »begu možganov« ter da bi Slovenija morala spodbujati ljudi k pridobivanju izkušenj v tujini, hkrati pa bi morala poskrbeti za to, da se čim več na tak način pridobljenega znanja nekoč vrne in izkoristi v Sloveniji.

O tem piše tudi Mulec (2012), ki pravi: »Beg možganov je za našo družbo škodljiv, medtem, ko je kroženje možganov nujno in nekaj dobrega za državo in posameznika«. Pridobivanje novih znanj in izkušenj v tujini pravzaprav ni nič posebnega in pomeni nujnost v sodobnem, globaliziranem svetu. Ključnega pomena pa je, da država zna poskrbeti in ustvarjati možnosti, da takšno obogateno znanje pridobi nazaj, in to ne glede na kraj, kjer posameznik deluje. Mulec (2012) pravi, da slovenski znanstveniki in raziskovalci v tujini opažajo, da v Sloveniji manjkajo ustrezne finančne spodbude in razmere za dobre karijerne priložnosti ter da je premalo poudarjeno tudi usposabljanje najboljših kandidatov doma in v tujini. Zaposleni na univerzi imajo status javnih uslužbencev in nasploh je znanost v Sloveniji podcenjena.

Univerze ter visokošolske in različne raziskovalne inštitucije se z redkimi izjemami otepajo konkurence, kandidiranje za nova akademska mesta pa je pogosto pridržano le za njihove kandidate. Po mnenju Mulec (2012) kot posledica tega mladi slovenski raziskovalci in znanstveniki naletijo na ovire pri iskanju zaposlitve, četudi bi se po usposabljanju v tujini želeli v Slovenijo vrniti, saj je sistem zaprt. Uveljavljeni in vrhunski znanstveniki se v Slovenijo ne želijo vrniti zaradi boljših pogojev dela v tujini ali drugih življenjskih okoliščin, si pa želijo vsaj delnega sodelovanja. Ravno tu pa, kot pravi Mulec (2012), naletijo na oviro, saj je v znanosti in naši družbi nasploh mogoče zaznati pomanjkanje konkurenčnega okolja, ki bi beg možganov nadgradil v kroženje možganov.

Cerar (2011) pa o begu možganov piše kot posledici presežka visoko izobražene delovne sile predvsem na družboslovnih področjih in se sprašuje, če visoka izobrazba še predstavlja prednost pri iskanju zaposlitve glede na relativno visoko število brezposelnih diplomantov. Zaradi presežka visokokvalificiranih kadrov na domačih trgih izobraženi posamezniki iz zahodnoevropskih držav zaposlitev iščejo v tujini ali pa opravljajo manj zahtevna in fizična dela. V Španiji se kar 44% diplomantov zaposli na nižje kvalificiranih delovnih mestih, zato tam že izvajajo prekvalifikacije, kjer se lahko diplomanti, magistri ali doktorji družboslovnih smeri, ki več kot leto dni ne dobijo zaposlitve, prekvalificirajo v deficitarne poklice, kot so pleskarji in vodovodarji.

Kljub temu je pomembno poudariti, da v Sloveniji stanje še ni tako alarmantno, vendarle pa Cerar (2011) izpostavlja dejstvo, da je na Zavodu za zaposlovanje Republike Slovenije vsako leto prijavljenih več diplomantov, predvsem družboslovnih smeri, kar je posledica tega, da je vpis na družboslovne fakultete nesorazmerno višji od vpisa na naravoslovne fakultete. Po podatkih SURS je v letu 2009 polovica študentov diplomirala iz družboslovnih oziroma poslovnih ved ter prava, diplomantov računalništva in matematike pa je bilo zgolj 4,5%.

Diplomantov gradbeništva in tehnike je bilo prav tako zgolj 14%. Na spletni strani SURS so zadnji podatki na voljo za leto 2011, ko je bilo diplomantov iz družboslovnih oziroma poslovnih ved ter prava še več kot polovico, skoraj 56%, diplomantov računalništva in matematike pa nekaj več kot 4%. Cerar (2011) poudarja, da imajo iz tega razloga v evidenci Zavoda za zaposlovanje Republike Slovenije največ ekonomistov, vzgojiteljev, učiteljev, pravnikov in organizatorjev. Neravnotežje na trgu bi bilo mogoče rešiti na več načinov. Eden od njih bi bil še bolj omejiti vpis na trenutno prevladujoče družboslovne smeri, ali pa se po vzoru tujine trenutne diplomante lahko poskuša prekvalificirati v deficitarne poklice.

1.2 Mladi na trgu dela

Kategorija mladih oseb se različno interpretira v različnih državah in institucijah. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje tako kot mlade osebe označuje osebe, ki so stare do 26 let, Urad Republike Slovenije za mladino pa kot mlade opredeljuje osebe stare med 15 in 29 let. SURS mlade kategorizira kot osebe stare med 15 in 24 let, enako kategorizacijo pa uporablja tudi Evropska komisija. V drugih evropskih državah uporabljajo tudi druga starostna obdobja, vendar praviloma ohranjajo zgornjo starostno mejo 30 let.

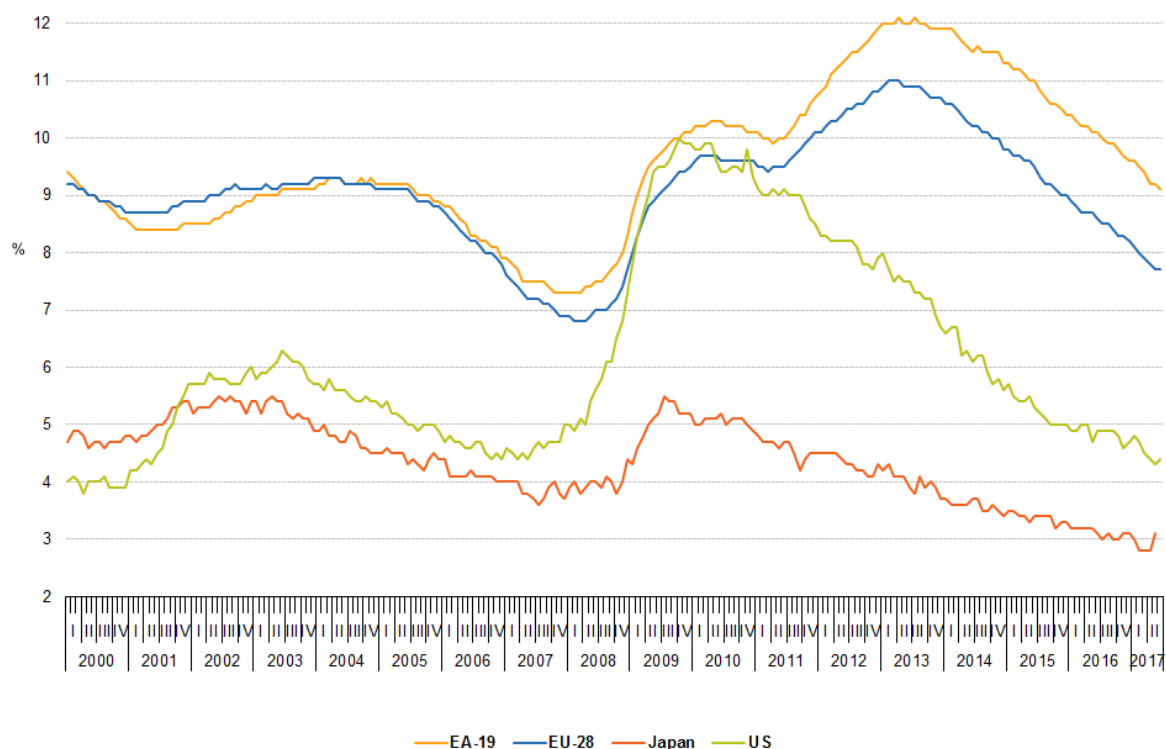
1.2.1 Brezposelnost med mladimi

Mladi predstavljajo četrtno delovne sile, a tudi polovico brezposelnih po vsem svetu (Vertot, 2009), na delovnih trgih pa se pojavljajo vedno večje težave pri zagotavljanju perspektivnih in stabilnih zaposlitev za mlade. Kljub temu se brezposelnost med mladimi v zadnjih letih zmanjšuje. Glavni razlog za to je okrevanje gospodarstva po globalni finančni krizi. Zmanjšuje se splošna stopnja brezposelnosti, kar je potrebno upoštevati tudi pri padajoči brezposelnosti med mladimi – stopnja brezposelnosti med mladimi se sicer zmanjšuje, vendar kljub temu stopnja v EU ostaja na več kot dvakratni stopnji splošne brezposelnosti, kar opozarja na to, da je problematika zaposlovanja mladih še vedno aktualen problem.

Trendi brezposelnosti v EU v 28 državah članicah kažejo, da je bilo v začetku leta 2000 več kot 20,5 milijonov oseb brezposelnih, kar je predstavljalo 9,2% delovne sile. Trend je bil na tej točki padajoč, saj je v drugem četrtletju leta 2001 stopnja brezposelnosti padla za 0,5 odstotne točke na 8,7%. Od takrat naprej je sledilo daljše obdobje povečevanja stopnje brezposelnosti. Na koncu leta 2004 je stopnja brezposelnosti zopet dosegla 9,2%. V začetku leta 2005 se je trend zopet obrnil in stopnja brezposelnosti je padala vse do drugega četrtletja leta 2008 – na tej točki je stopnja brezposelnosti dosegla 6,8%. Z nastopom globalne finančne krize je stopnja brezposelnosti začela ostro naraščati in sredi 2010 dosegla stopnjo 9,7%. V drugem četrtletju leta 2013 je brezposelnost dosegla vrhunec s stopnjo 11%. Od tega obdobja je stopnja brezposelnosti začela vztrajno padati in je ob koncu leta 2016 padla na stopnjo 8,2%.

V ZDA so bile posledice finančne krize močnejše občutene, saj je stopnja brezposelnosti v letu 2010 narasla celo nad stopnjo v EU, kljub temu da je bila na splošno stopnja brezposelnosti v ZDA pred tem precej nižja. Ob koncu 2016 je bila stopnja brezposelnosti v ZDA 4,7%. Za primerjavo, je bila ob koncu 2016 stopnja brezposelnosti na Japonskem zgolj 3%. Slika 3 prikazuje stopnjo brezposelnosti od leta 2000 do sredine 2017 za države EA-19 (območje evra), EA-28 (države članice EU), ZDA in Japonsko.

Slika 3: Brezposelnost v EA-19, EU-28, ZDA in na Japonskem

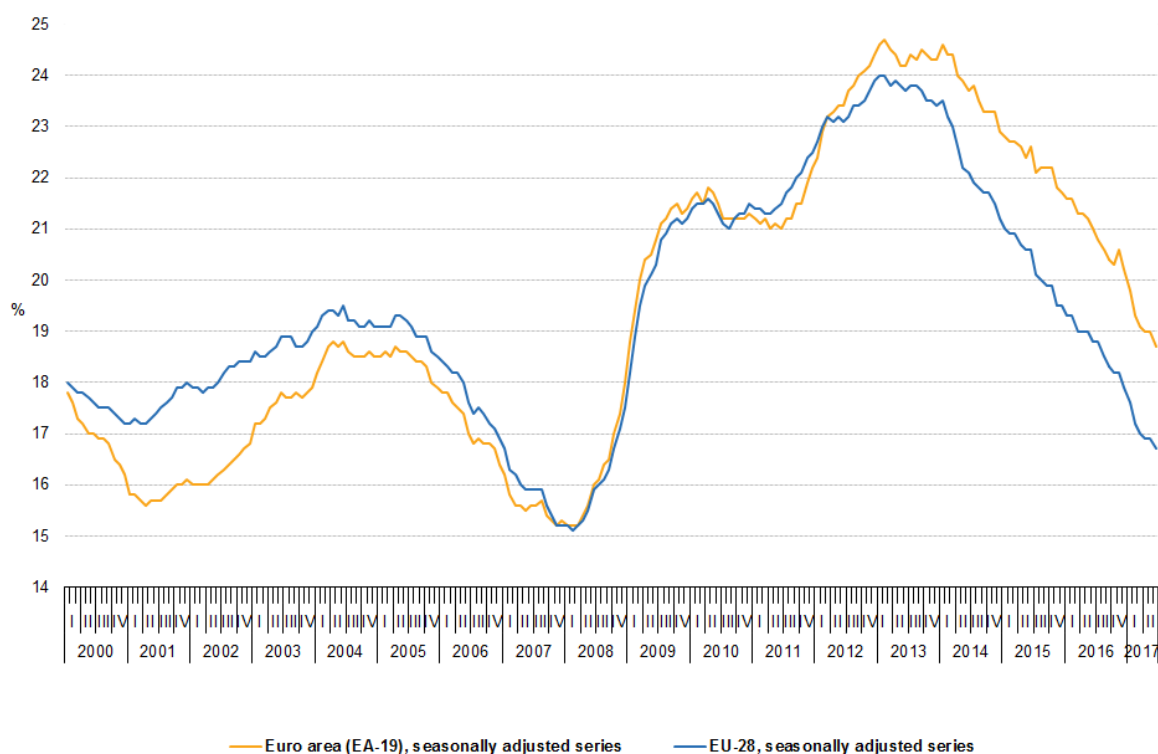

Vir: EUROSTAT (2018a).

Stopnja brezposelnosti med mladimi je načeloma precej višja. Trend je po izgledu sicer podoben trendu splošne stopnje brezposelnosti. V državah članicah EU je stopnja brezposelnosti med mladimi od leta 2000 dalje svoj minimum dosegla v prvem četrtletju leta 2008, ko je bila stopnja 15,1%.

Posledice finančne krize so še posebej občutili mladi. Brezposelnost med mladimi je tako v prvem četrtletju leta 2013 dosegla kar 23,9%. Do konca leta 2015 je stopnja padla na 19,7%, ob koncu leta 2016 pa je bila stopnja na 17,2%. Slika 4 prikazuje stopnjo brezposelnosti med mladimi od leta 2000 do sredine 2017 za države EA-19 (območje evra) in EA-28 (države članice EU).

Slika 4: Brezposelnost med mladimi v EA-19 in EU-28

Vir: EUROSTAT (2018a).

EUROSTAT (2018a) pravi, da je stopnja brezposelnosti pomemben socio-ekonomski kazalnik. Kot brezposelne osebe definirajo osebe stare od 15 do 74 let, ki trenutno niso v nobeni obliki delovnega razmerja in so sposobne za delo ter aktivno iščejo zaposlitev. Stopnja brezposelnosti predstavlja delež brezposelnih glede na celotno delovno silo.

Rastoča brezposelnost ima lahko hude negativne posledice na gospodarstvo. Izguba prihodka posameznika se odraža v večjem pritisku na socialne službe in zmanjšanju državnih prihodkov v obliki davkov. Iz ekonomskega vidika lahko na brezposelne gledamo tudi kot neizkoriščeno delovno zmogljivost gospodarstva, povzeto po EUROSTAT (2018a).

1.2.2 Politike zaposlovanja mladih

Ko govorimo o politikah zaposlovanja, moramo najprej omeniti Konvencijo o politiki zaposlovanja C122, ki je bila sprejeta v Ženevi leta 1964. K upoštevanju konvencije je zavezana tudi Slovenija kot članica Mednarodne organizacije dela. Preambula konvencije pravi, da imajo vsa človeška bitja, ne glede na osebne okoliščine, pravico prizadevati si za svojo materialno dobrobit in svoj duševni razvoj v pogojih svobode, dostojanstva, ekonomske varnosti in enakih možnosti. Vsak ima pravico do dela, do proste izbire zaposlitve, do pravičnih in ugodnih pogojev za delo ter vsak ima pravico do zaščite pred brezposelnostjo.

Konvencija zagovarja stališče, da je v namen spodbujanja ekonomske rasti in razvoja, zviševanja življenjskega standarda, izpolnjevanja pogojev delovne sile ter zmanjševanja brezposelnosti ter podzaposlenosti potrebno definirati in uveljaviti aktivno politiko spodbujanja polne, produktivne in svobodno izbrane zaposlitve. Takšna politika mora stremeti k zagotavljanju produktivnega dela za vse, ki so ga sposobni opravljati, ter k zagotavljanju svobodne izbire zaposlitve in možnosti vsakemu delavcu, ne glede na osebne okoliščine, da opravlja sebi in svojim zmožnostim ustrezno delo.

Bakovnik in drugi (2012) izpostavljajo, da so v okviru zaposlovanja in razvoja politik na tem področju mladi že dlje časa prepoznani kot ena od ranljivejših družbenih skupin. V svetovnem merilu je stopnja brezposelnosti mladih standardno skoraj trikrat višja od stopnje brezposelnosti pri odraslih osebah. Trditev sovпада tudi z ugotovitvami Eurostat-a, ki so opisane v prejšnjem poglavju. Bakovnik in drugi (2012) pravijo tudi, da je v primerjavi z odraslimi osebami položaj mladih v sami fazi zaposlovanja in kasneje tudi pri delu večinoma slabši. Po njihovem mnenju so razlogi za to številni in različni, bistveno pa je dejstvo, da se pri zaposlovanju mladih poleg splošnih problematičnosti zaposlovanja izražajo tudi takšne, ki niso vidne pri drugih družbenih skupinah na trgu dela.

Iz tega razloga je za učinkovito politiko zaposlovanja potreben razvoj specifične strategije za soočanje s položajem mladih na trgu dela. Torej oblikovanje politike zaposlovanja mladih splošni politiki zaposlovanje ponuja dopolnilo, ki lahko odločilno pripomore k njeni uspešnosti. Bakovnik in drugi (2012) navajajo dva glavna tipa mladinskih politik, in sicer vertikalne mladinske politike ter horizontalne mladinske politike.

Pod pojmom vertikalna mladinska politika opredeljujemo ukrepe, ki so lastni prostoru mladine, pod pojmom horizontalna mladinska politika pa opredeljujemo ukrepe, ki so sicer sestavni del drugih področnih politik, vendar družba s posebnimi ukrepi za mladino želi še posebej zagotoviti spodbujevalne okoliščine za olajšano integracijo mladih v družbo. Politika zaposlovanja torej spada pod pojem horizontalne mladinske politike.

Pomembnost izoblikovanja politike zaposlovanja mladih poudarja tudi Evropska komisija, ki na svoji spletni strani navaja ključne razloge za spodbujanje zaposlovanja med mladimi v EU:

- V letu 2016 je bilo več kot 6,3 milijona mladih iz starostne skupine 15-24 let brezposelnih ali niso bili del izobraževalnih programov ali delovnih praks.
- Kljub temu, da se je brezposelnost zmanjšala z več kot 23% v letu 2013 na malenkost manj kot 19% v letu 2016, je stopnja brezposelnosti še vedno zelo visoka, v nekaterih državah dosega celo stopnjo 40%.
- Stopnja brezposelnosti med mladimi v EU v letu 2016 je bila s skoraj 19% več kot dvakratna stopnji splošne brezposelnosti, ki je znašala 9%. Stopnja brezposelnosti med mladimi se tudi močno razlikuje v različnih državah članicah EU. Nemčija, ki se lahko

pohvali z najnižjo stopnjo brezposelnosti med mladimi, ki znaša 7%, se od Grčije in Španije razlikuje za več kot 30 odstotnih točk. V Grčiji je brezposelnost med mladimi 47%, v Španiji pa 44%.

- V letu 2016 je bila splošna stopnja zaposlovanja mladih s 34% še vedno 4 odstotne točke nižja kot v začetku globalne finančne krize (38%).

1.2.3 Jamstvo za mlade in strategija »Europe 2020«

Jamstvo za mlade ali »Youth Guarantee« predstavlja shemo zaposlovanja mladih na nivoju posamezne države članice EU. Vključuje številne načrte in ukrepe, ki jih je Evropska komisija oblikovala z razlogom spodbujanja zaposlovanja mladih v državah članicah EU, h katerim je zavezana tudi Slovenija. Bistvo sheme je v tem, da posamezna država članica s sprejetjem ukrepov jamči, da bo vsaki mladi osebi, stari med 15 do 29 let, ponujena zaposlitev, pripravništvo, usposabljanje na delovnem mestu, vključitev v formalno izobraževanje ali drugo usposabljanje, glede na potrebe delodajalcev, v roku štirih mesecev po prijavi v uradno evidenco brezposelnih oseb na Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje.

Kot opisujejo na Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (2018), je bil program Jamstvo za mlade oblikovan kot del strategije »Europe 2020«, ki predstavlja splošno strategijo EU za rast in ustvarjanje novih delovnih mest za trenutno desetletje. Po besedah Evropske komisije poseben poudarek daje pametni, trajnostni in vključujoči rasti, kot orodju za premagovanje strukturnih šibkosti v evropskem gospodarstvu, za izboljšanje konkurenčnosti in produktivnosti. Strategija »Europe 2020« ima jasno zastavljene cilje, ki naj bi bili izpolnjeni do leta 2020:

- Zagotoviti 75% stopnjo zaposlenosti med osebami starimi med 20 do 64 let.
- Zagotoviti 3% bruto domačega proizvoda EU za znanost in razvoj.
- Zmanjšati izpuste toplogrednih plinov na nivo 20% nižji od leta 1990.
- Zagotoviti 20% potreb po energiji iz obnovljivih energijskih virov.
- Zagotoviti 20% povečanje učinkovitosti pri porabi energije.
- Poskušati doseči 40% stopnjo oseb z dokončano višjo izobrazbo v starostni skupini med 30 do 34 let.
- Zmanjšati število oseb, ki so izpostavljene tveganju za revščino in družbeno izključenost za 20 milijonov.

Cilji jasno opredeljujejo ključna področja za izboljšave ter dajejo celovito sliko o tem, kje naj bi bila EU do leta 2020. Cilji so skupni celotni EU, vsaka država članica pa ima svoje podcilje. Strategija je implementirana na državni ravni.

Po navedbah Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti je bil izvedbeni načrt programa Jamstvo za mlade sprva v Sloveniji sprejet v letu 2014 za obdobje dveh let,

v letu 2016 pa za nadaljnje obdobje petih let (2016-2020). V primerjavi s predhodnim načrtom je v prihodnje poleg hitre aktivacije namenjena posebna pozornost tudi mladim, ki so že dolgotrajno brezposelni, kar pomeni, da so v evidenci brezposelnih oseb prijavljeni že več kot 12 mesecev. Prav tako je več poudarka na sistemskih ukrepih, ki bodo imeli dolgoročnejši učinek, kot sta prenova sistema pripravništva in sistema vajeništva. Izvedbeni načrt zajema 15 ukrepov, ki se delijo na dva vsebinska sklopa in sicer kot prvo preventivni sklop ukrepov, ki je namenjen mladim, ki se še niso vključili na trg dela ter drugi sklop ukrepov, namenjen hitri aktivaciji mladih na trgu dela.

Znotraj obeh sklopov so predvideni tako sistemski, kot tudi kratkoročni ukrepi. Predvideno je, da bo v petih letih za ukrepe namenjenih 300 milijonov evrov. Na ministrstvu so se odločili za progresivno zmanjševanje višine sredstev vsako leto, tako da lahko pričakujemo največji vložek v prvih dveh letih. Razlog za to navajajo v sedanjem stanju, s katerim se mladi na trgu dela soočajo, ki ga je treba hitro in učinkovito izboljšati. Prav tako se pričakuje izboljšanje razmer na trgu dela glede na boljše ekonomske napovedi, kar posledično pomeni znižanje stopnje brezposelnosti mladih in manjšo potrebo po ukrepanju v letih 2018-2020.

1.2.4 Prekarno delo

Standing (2011) prekarno delo označuje kot posledico neoliberalnega ekonomskega modela, ki temelji na predpostavki, da rast in razvoj temeljita na tržnem tekmovanju. Kot posledica tega so se vsi vidiki življenja podrejali tržnim načelom, kar je na področju dela pomenilo, da se je element tveganja in negotovosti pričel prenašati na zaposlene in njihove družine.

Definicija prekarne dela je še vedno predmet polemik. Mnogi kot prekarno delo označujejo delo, ki se po značilnostih razlikuje od temeljnega delovnega razmerja, sklenjenega za nedoločen čas, medtem ko drugi zagovarjajo stališče, da prekarno delo pomeni zgolj opravljanje dela na podlagi civilnopravnih pogodb brez delovnopravnega varstva. Slednjo definicijo zagovarja tudi Peter Pogačar, državni sekretar na ministrstvu za delo.

Prekarno delo se označuje kot delo, ki ni dolgotrajno in ne predstavlja stabilne oblike zaposlitve. Zaslužek od prekarne dela je premajhen, da bi zagotavljal dostojno preživetje, prihodnost zaposlitve pa je negotova. Med prekarne oblike zaposlitve lahko štejemo delo na podlagi civilnih pogodb, kot so avtorske pogodbe, delo na črno, študentsko delo, delo s skrajšanim delovnim časom, agencijsko delo ali samozaposlitev. Pri tem je potrebno izpostaviti, da niso vse našteje oblike nujno prekarne oblike dela, saj nekaterim omogočajo dostojno preživetje in kot take ne ustrezajo definiciji.

Sklepamo lahko tudi, da delovno razmerje za določen čas prav tako ne predstavlja prekarne dela, saj so delavci v takšnem delovnem razmerju deležni delovnopravnega varstva in večje stopnje socialne varnosti kot prekarne delavci. Kot prekarne delavce torej

označujemo tiste delavce, ki jim ni priznано, da so delavci, ampak jim je pripisan vmesni status, kot je status podjetnika.

Po mnenju Standinga (2011) enega največjih problemov prekarnih delavcev predstavlja nezmožnost načrtovanja svoje prihodnosti, ki posledično lahko vodi v materialne, zdravstvene ali identitetne težave. To je posledica neoliberalne ekonomske paradigme, ki pod pretvezo fleksibilizacije na trgu delovne sile prenaša tveganje zaposlovanja na pleča delavcev, kar se odraža v nestalnem urniku dela, preobremenjenosti, nepredvidljivih prihodkih in kraju dela, lažjem odpuščanju in oteženem sindikalnem organiziranju.

Markežič, Pakiž, Grimšič in Hodošček (2014) kot največjo razliko med redno zaposlitvijo in prekarnimi oblikami dela izpostavljajo dejstvo, da prekarni delavci v večini nimajo zagotovljenega plačila za preživetje. Prav tako nimajo pravic plačanega dopusta in regresa, malice in povračila potnih stroškov. Za razliko od redno zaposlenih, delodajalci prekarim delavcem ne plačujejo prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, za zavarovanje za primer brezposelnosti in prispevkov iz naslovov starševskega varstva, kar vodi v šibko socialno varnost prekarnih delavcev.

Peter Pogačar, državni sekretar na ministrstvu za delo, v intervjuju z Zabukovec (2015) izpostavi, da na ministrstvu za delo menijo, da je podatek o proporcionalnem številu prekarnih delavcev, ki naj bi se bližal polovici vseh delavcev, pretiran. Meni, da to ne odraža realnega stanja in je posledica napačne interpretacije pojma prekarlost. S tem se ne strinjajo na Sindikatu Mladi plus, ki so februarja 2017 v odprtem pismu ministrstvu za izobraževanje, znanost in šport pokritizirali trenutno stanje na trgu dela, kljub padcu registrirane brezposelnosti, ter izboljšanje situacije na trgu dela označili le kot navidezno. Svoje stališče so podkrepili z dejstvom, da je bilo v januarju 2017 iz evidence brezposelnosti objavljenih 27,8% ljudi, ki niso prešli v zaposlitev. Glede na veliko število kršitev na področju zaposlovanja, kot je prisilno odpiranje s.p.-jev, na Sindikatu Mladi plus sklepajo, da je velik del teh oseb prešel iz evidence brezposelnih v vrste prekarnih delavcev. Poudarijo tudi, da ima Slovenija izjemno razširjene prekarne oblike dela, predvsem med mladimi, in se glede na število mladih, ki opravljajo prekarne oblike dela uvršča na vrh vseh evropskih držav.

Na Sindikatu Mladi plus tudi opozarjajo na manipulacije s podatki o brezposelnosti mladih. Ključno je namreč vedeti, ali se je brezposelnost med mladimi zares zmanjšala zaradi spodbud za zaposlovanje mladih, ali zmanjšanje lahko pripišemo drugim faktorjem. Glavni takšni faktorji so vedno manj številčne generacije mladih, kar posledično pomeni, da je vedno manj oseb v starostni skupini 15-29 let, s čimer se zmanjšuje tudi število brezposelnih mladih. Izpostavijo tudi dejstvo, da se brezposelni mladi lahko iz države izselijo, kar prav tako zmanjša absolutno število brezposelnih mladih. Kar je zaskrbljujoče je to, da se spodbuja samozaposlovanje, kar v številkah pomeni, da mladi uradno niso več brezposelni, kljub temu pa je položaj teh mladih še vedno zelo vprašljiv, saj jih veliko nima dovolj prihodkov in varnosti za dostojno življenje.

Na področju zakonodaje je bila zadnja sprememba Zakona o delovnih razmerjih ter Zakona o urejanju trga dela izvedena leta 2013. Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti spremembe opisuje kot namenjene dograjevanju sistema varne prožnosti z zagotavljanjem ustrežnejšega varstva pravic delavcev, zniževanjem stroškov dela, poenostavljanjem postopkov odpuščanja za delodajalce ter učinkovitejšim izvajanjem nadzora in sodnega varstva. Večji prožnosti so bile namenjene tudi nekatere določbe Zakona o urejanju trga dela (ZUTD-A), Uradni list RS, št. 40/12, katerega osrednji cilji sprememb predpostavljajo zmanjšanje segmentacije trga dela, povečanje fleksibilnosti, povečanje delovnopravnega varstva in preprečevanja zlorab ter povečanje vloge kolektivnih pogajanj.

Kot pravita Turšič in Inkret (2016), sta z vidika varnosti zaposlitve še posebej pomembna navedena cilja poenostavljanja odpuščanja za delodajalce in povečanje fleksibilnosti, kar dejansko pomeni krajšanje odpovednih rokov, uvedbo novega razloga za odpoved pogodbe o zaposlitvi ter nižje zneske odpravnin pri odpovedi pogodbe o zaposlitvi iz poslovnega razloga ali razloga nesposobnosti. Sicer gre za postopne spremembe, vendarle pa je trend odstranjevanja različnih elementov delovnega razmerja, ki so delavcu zagotavljali varnost v času zaposlitve ter tudi po njenem koncu, jasen. Pričakovan rezultat, glede na to, da je zakonodaja olajšala postopke zaposlovanja in odpuščanja, je bil povečanje deleža zaposlitev za nedoločen čas, saj naj bi se delodajalci bolj pogosto odločali za to vrsto zaposlitve.

Stanojević (2016) pravi, da je sprememba delovne zakonodaje v letu 2013 delodajalcem ponudila učinkovito orodje za discipliniranje delavcev, ki so v še večji meri podrejeni zahtevam tržne učinkovitosti. Priča smo okrnitvi elementov zaposlitve, ki delavcu v delovnem razmerju nudijo varnost in trajnost zaposlitve ter posledično tudi možnost načrtovanja prihodnosti.

Turšič in Inkret (2016) izpostavljata tudi, da gre pri prekarizaciji za splošen trend, ki delno prizadane vse skupine na trgu dela, kljub temu pa pri tem prihaja do večjih razlik, predvsem glede na spol in starost posameznika. Še posebej mladi so ujeti v prekarno delo že od prvih poskusov vstopa na trg delovne sile. Ekonomska in finančna kriza, ki se je začela v letu 2008, ponuja izvrsten primer, saj so bili mladi takrat izpostavljeni negativnim vplivom v večji meri zato, ker jim je bil dostop do zaposlitev v času, ko se delodajalci niso odločali za poslovanje, onemogočen, poleg tega pa so v javnem sektorju veljali strogi varčevalni ukrepi.

Statistični podatki se s trditvami avtorjev strinjajo. Po podatkih SURS iz leta 2016, je bilo med prebivalstvom Slovenije 919.000 delovno aktivnih oseb. Neaktivnih je bilo 761.000, mlajših od 15 let 306.000 ter brezposelnih 78.000. Med zaposlenimi osebami je bilo 82,4% oseb v delovnem razmerju za nedoločen čas, pri čemer jih je bilo največ med osebami v starostni skupini 50 ali več s 93,9%. Na drugi strani je bilo med mladimi, starimi med 15 in 29 let, za nedoločen čas zaposlenih zgolj 47,2%. Za referenco je bilo v starostni skupini od 30 do 49 let za nedoločen čas zaposlenih 88,4% delavcev, kot je razvidno na sliki 5.

Slika 5: Zaposleni za nedoločen čas glede na starostno skupino

Vir: Statistični urad Republike Slovenije (2016a).

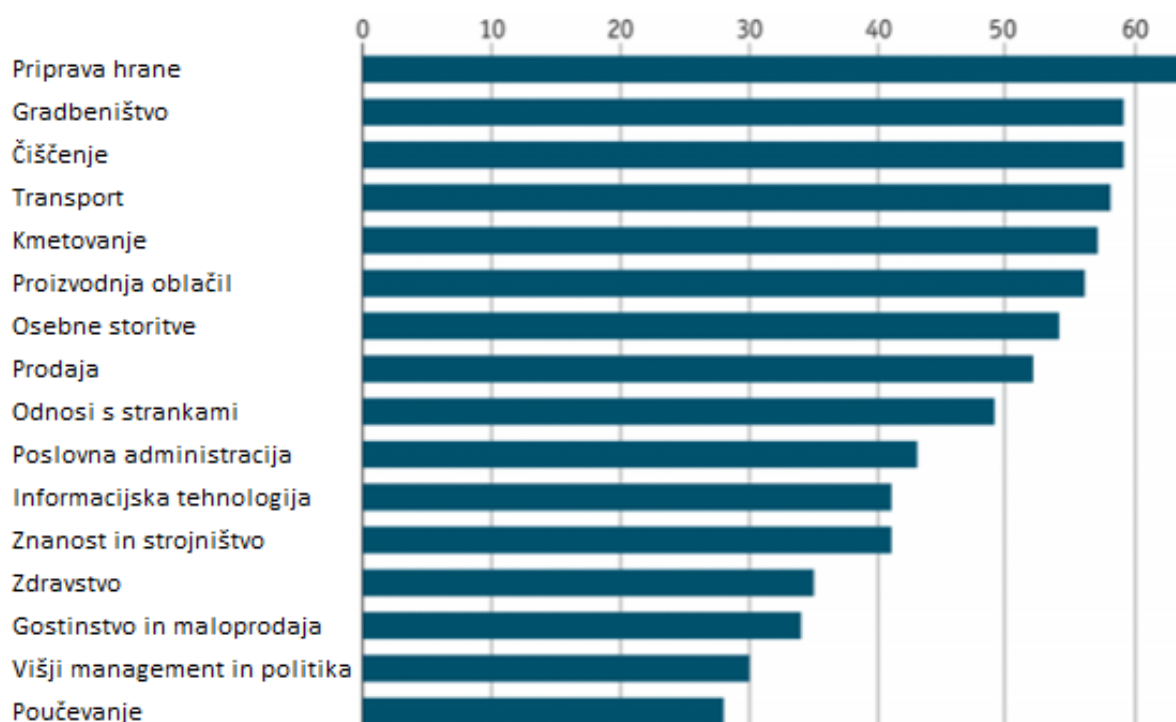
Prav tako je zaskrbljujoč podatek o dolžini trajanja brezposelnosti pri mladih, saj podatki nakazujejo na težave pri prehodu v redno zaposlitev. Brezposelnost mlade osebe, prijavljene na Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje, je v juniju 2015 znašala več kot 1 leto. To je še posebej problematično, ker daljša obdobja brezposelnosti negativno vplivajo na potencialne prihodke v prihodnosti ter na njeno zdravstveno stanje.

1.2.5 Vpliv avtomatizacije na trg dela

Gray (2017) pravi, da je svet na robu četrte industrijske revolucije, v kateri bodo roboti lahko opravljali veliko dela, ki ga danes opravljamo ljudje. Namiguje celo, da bi lahko delo opravljali bolje od ljudi. Prihodnost torej obeta večjo učinkovitost in cenejše storitve, toda za visoko ceno izgube delovnih mest in povečanja brezposelnosti.

Statistika, ki jo je objavil World Economic Forum (2016) pravi, da bo 65% otrok, ki zdaj začenjajo z osnovnošolskim izobraževanjem, v prihodnosti zaposlenih v poklicih, ki danes sploh še ne obstajajo. Grace, Salvatier, Dafoe, Zhang in Evans (2017) predvidevajo, da bodo poklici kot so voznik tovornjaka ali prodajalec v fizični trgovini izginili že v prihodnjih 30 letih. Predvidevajo tudi, da bo v roku 30 do 50 let avtomatiziranih že večina poklicev, tudi zahtevnejših in kreativnejših kot so na primer pisatelj, kirurg ali matematični znanstvenik. Za polno avtomatizacijo dela predvidevajo, da obstaja 50% možnost, da se bo to zgodilo v roku naslednjih 120 let. Slika 6 prikazuje stopnjo verjetnosti avtomatizacije glede na različna področja dela.

Slika 6: Stopnja verjetnosti avtomatizacije glede na področje dela

Vir: *A study finds nearly half of jobs are vulnerable to automation (2018).*

V tako hitro razvijajočem se okolju, je zmožnost predvidevanja in hitrega prilagajanja ključnega pomena. Predvidevanje znanj in spretnosti, ki jih bodo zahtevala delovna mesta prihodnosti ter predvidevanje splošnega vpliva, ki ga bo prihajajoča tehnologija imela na gospodarstvo ter prebivalstvo po besedah World Economic Forum postaja vedno bolj kritična za države, podjetja in tudi posameznike, da bi v čim večji meri izkoristili priložnosti, ki jih bodo ti trendi ponujali, obenem pa zmanjšali negativne učinke. Pretekli valovi tehnološkega napredka in demografskih sprememb so vodili v povečano blaginjo, produktivnost in ustvarjanje novih delovnih mest, kar pa še ne pomeni, da so bile te tranzicije lahke oziroma brez tveganj.

Po mnenju Gray (2017), so napredki v tehnologiji očitni. V letu 2010 je robot za zlaganje perila potreboval 19 minut za to, da je prijel, pregledal in zložil eno brisačo. Leta 2012 je robot zmožal zložiti en par hlač že v 5 minutah ter majico v nekaj več kot 6 minutah. Kljub temu so časovnice nepredvidljive, saj so razmere v realnosti precej drugačne kot v kontroliranem okolju v laboratoriju. Gray (2017) meni, da naloge, ki jih izvajamo ljudje, lahko v polni meri izvajajo tudi roboti. Do radikalnih sprememb bo preteklo še nekaj desetletij, vendar so neizogibne.

Večje tehnološke prelomnice, ki so imele globalen vpliv, so se že dogajale v preteklosti. Če za primer vzamemo industrializacijo v 19. stoletju, ki je avtomatizirala procese v različnih

panogah, na primer v tekstilni industriji, lahko opazimo, da je prehod v novo tehnološko obdobje ustvaril toliko novih delovnih mest v tovarnah, da so se ljudje s podeželja začeli masovno preseljevati v mesta. Po podatkih ameriške vlade, je v 20. stoletju delež delovnih mest v kmetijskih dejavnostih padel iz 40% na 2%, kljub temu pa je produktivnost narasla. Tehnološka revolucija v poznem 20. stoletju pa delavce izrinja iz tovarn v storitvene dejavnosti. Po preteklih vzorcih bi torej lahko sklepali, da bo avtomatizacija v prihodnosti kljub nadomeščanju tudi ustvarjala nova delovna mesta.

S tem se ne strinjata Frey in Osborne (2013), ki poudarjata, da bodo napredki v umetni inteligenci in mobilni robotiki pomenili, da bodo roboti vedno bolj zmožni učenja in opravljanja nerutinskih nalog. Kot dodaten razlog navajata pomanjkanje kapitalizacijskega efekta, ki po definiciji pravi, da nove tehnologije, s katerimi se prihrani na času, proti pričakovanjem ustvarjajo nova delovna mesta in pospešujejo razvoj. Brez kapitalizacijskega efekta bodo stopnje brezposelnosti po njunih besedah dosegle tako visoke stopnje, kot jih še nikoli nismo videli. Edina delovna mesta, ki bodo dolgoročno preostala kot delovna mesta ljudi, bodo tista, ki se bodo ukvarjala s problemi, ki jih je nemogoče rešiti z algoritmi. Avtomatizacija bo torej imela velik vpliv na izoblikovanje trga dela prihodnosti.

2 PREGLED HISTORIČNIH PODATKOV MIGRACIJ

2.1 Migracije na območju Evropske unije

Princip prostega pretoka oseb v EU predstavlja eno od osnovnih pravic njenih državljanov ter zagotavlja pravico do življenja in dela v katerikoli državi članici. V letu 2004 so se EU poleg Slovenije priključile še Estonija, Latvija, Litva, Malta, Poljska, Slovaška, Češka, Madžarska in Ciper. Kasneje, v letu 2007, pa sta se EU pridružili še Bolgarija in Romunija.

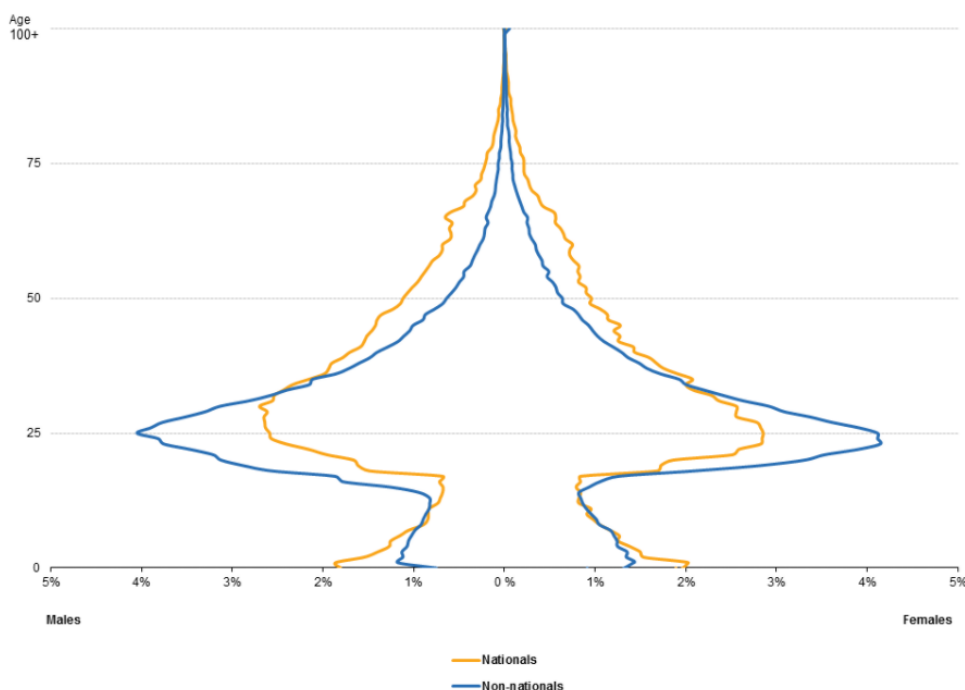
Po besedah Hanewinkel (2013) je pred pridružitvijo novih članic leta 2004 v obstoječih državah članicah obstajalo prepričanje, da bo priključitev novih članic sprožila velik val preseljevanja. Obstoječe članice, z izjemo Irske, Švedske in Združenega Kraljestva, so iz tega razloga začetno omejile svobodo prostega pretoka oseb za novo pridružene članice, kot zadnji pa sta omejitve sprostili Avstrija in Nemčija leta 2011.

Širitev EU v vzhodno Evropo je vodila do povečane delavske mobilnosti znotraj unije. Boljšo predstavbo o tem nam nudi podatek, da je v letu 2003 v prvotnih 15 članicah EU živelo 1,6 milijona državljanov iz članic, ki so se uniji priključile kasneje. Leta 2009 se je ta številka povečala na 4,8 milijonov, kar predstavlja kar 200% povečanje. Zanimivo pa je, da je velika večina, kar 80%, Romunskih in Bolgarskih migrantov delo poiskala v Španiji in Italiji, medtem ko sta Irska in Velika Britanija prejeli kar 70% priseljencev iz članic, pridruženih v letu 2004.

Zadnje podatke o preseljevanju v EU ponuja EUROSTAT (2018b), vendar pa so najsodobnejši podatki trenutno na voljo zgolj do leta 2015. V države članice EU se je v letu 2015 priselilo kar 4,7 milijona oseb, od tega je bilo 1,4 milijona oseb državljanov EU. Največje število priseljencev je prejela Nemčija (več kot 1,5 milijona), ki ji sledijo Združeno Kraljestvo (631 tisoč), Francija (363 tisoč), Španija (342 tisoč) in Italija (280 tisoč). Skupno je 17 članic poročalo o pozitivnem selitvenem prirastu, torej večjem številu priseljenih kot odseljenih oseb.

Po podatkih EUROSTAT (2018b) je bilo v letu 2015 od priseljencev v države članice EU 56% moških ter 44% žensk. O najvišjem deležu moških priseljencev (63%) je poročala Nemčija, o najvišjem deležu ženskih priseljenk pa Ciper (57%). V povprečju so bili priseljenci precej mlajši od populacije ciljnih držav – na 1. januar 2016 je bila povprečna starost prebivalstva v EU 42,6 let, za primerjavo pa je bila povprečna starost priseljencev v države EU 27,5 let. Starostna struktura priseljencev glede na državljanstvo prav tako kaže zanimivo sliko, saj priseljenci iz držav članic EU predstavljajo večji delež oseb mlajših od 10 let ter oseb starejših od 35 let, medtem ko so priseljenci iz preostalih držav najbolj zastopani v starostni skupini od 18-30 let, kot prikazuje slika 7. Neodvisna os predstavlja procentualno zastopanost glede na spol, odvisna os pa predstavlja starost. Z rumeno črto so označeni priseljenci iz držav EU, z modro pa priseljenci z ostalih držav.

Slika 7: Starostna struktura priseljencev glede na državljanstvo

Vir: EUROSTAT (2018b).

2.2 Statistični pregled migracij na nivoju Slovenije

Ob času pisanja so zadnji statistični podatki v povezavi z migracijami na voljo do leta 2016 na spletnih straneh SURS. Podatki kažejo, da je Slovenija leta 2016 imela rekordno visok selitven primanjkljaj državljanov. Slika 8 prikazuje število priseljenih in odseljenih slovenskih državljanov ter selitveni prirast od leta 2004 do leta 2016.

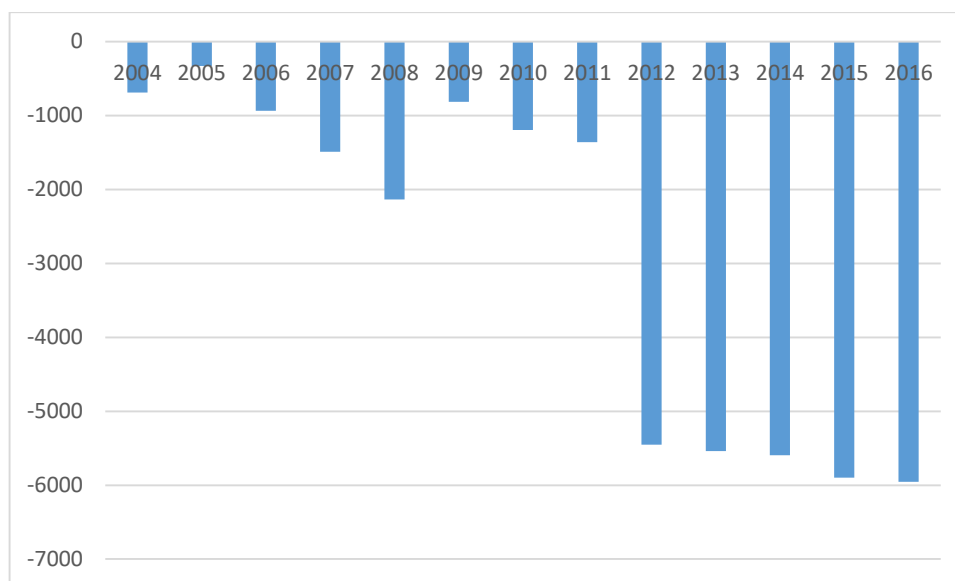
Slika 8: Število priseljenih in odseljenih državljanov ter selitveni prirast, 2004-2016

Meddržavne selitve po: STAROSTNE SKUPINE, SELITVE, DRŽAVLJANSTVO, SPOL , LETO														
		Državljanji Republike Slovenije												
		Spol - SKUPAJ												
		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Starostne skupine - SKUPAJ	Priseljeni iz tujine	1574	1747	1765	1689	2631	2903	2711	3318	2741	2250	2535	2755	2863
	Odseljeni v tujino	2265	2077	2703	3178	4766	3717	3905	4679	8191	7789	8129	8654	8818
	Selitveni prirast s tujino	-691	-330	-938	-1489	-2135	-814	-1194	-1361	-5450	-5539	-5594	-5899	-5955

Vir: Statistični urad Republike Slovenije (2018).

Selitveni prirast od leta 2004 do 2016 v obliki grafikona je predstavljen na sliki 9.

Slika 9: Selitveni prirast slovenskih državljanov, 2004-2016

Vir: Statistični urad Republike Slovenije (2018).

Posebej zaskrbljujoče je, da je selitveni prirast od leta 2012 dalje v primerjavi z obdobjem pred tem konstantno relativno visok. Glede na ugotovitve v zgornjih poglavjih, torej da beg možganov lahko predstavlja tudi pozitiven pojav, v smislu kroženja možganov, nam izrazito negativen selitveni prirast nakazuje na to, da se izseljeni državljani v večini primerov odločajo ostati v ciljni državi. Podatki implicirajo, da gre bolj kot za kroženje, vsaj v tej fazi,

dejansko za beg možganov – torej negativen pojav. Toda te številke nam same po sebi ne povejo veliko, če ne vemo do kakšne mere na selitveni prirast vplivajo različne starostne skupine, kar pa prikazuje slika 10.

Slika 10: Selitveni prirast slovenskih državljanov glede na starostno skupino

Meddržavne selitve po: SELITVE, STAROSTNE SKUPINE, DRŽAVLJANSTVO, SPOL, LETO														
		Državljanji Republike Slovenije												
		Spol - SKUPAJ												
		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Selitveni prirast s tujino	20-24 let	-101	-22	-105	-143	-94	-61	-71	-133	-327	-427	-474	-506	-652
	25-29 let	-220	-135	-244	-321	-251	-230	-212	-230	-624	-766	-1025	-1216	-1326
	30-34 let	-194	-113	-219	-241	-259	-218	-229	-282	-777	-836	-916	-976	-999
	35-39 let	-62	-94	-171	-141	-319	-131	-207	-180	-697	-685	-597	-656	-601
	40-44 let	-35	-27	-120	-145	-207	-90	-107	-116	-495	-487	-443	-480	-456
	45-49 let	-3	-58	-53	-83	-145	-56	-73	-99	-476	-329	-335	-298	-272
	50-54 let	-45	-30	-51	-67	-181	-18	-51	-75	-325	-290	-210	-174	-257
	55-59 let	-28	-42	-96	-72	-295	-22	-31	-8	-276	-233	-153	-93	-76
	60-64 let	24	-2	-14	5	-245	-15	-28	2	-282	-234	-147	-78	-63
	65-69 let	18	6	-30	-23	-143	-17	7	12	-167	-104	-46	-71	-24
	70-74 let	-4	9	-1	-24	-86	-36	-12	-36	-128	-81	-73	-50	-19
	75-79 let	-2	5	0	-11	-43	-27	-16	0	-101	-35	-33	-53	-15
	80-84 let	-3	4	-2	-2	-10	-25	-20	-21	-52	-32	-36	-34	-36

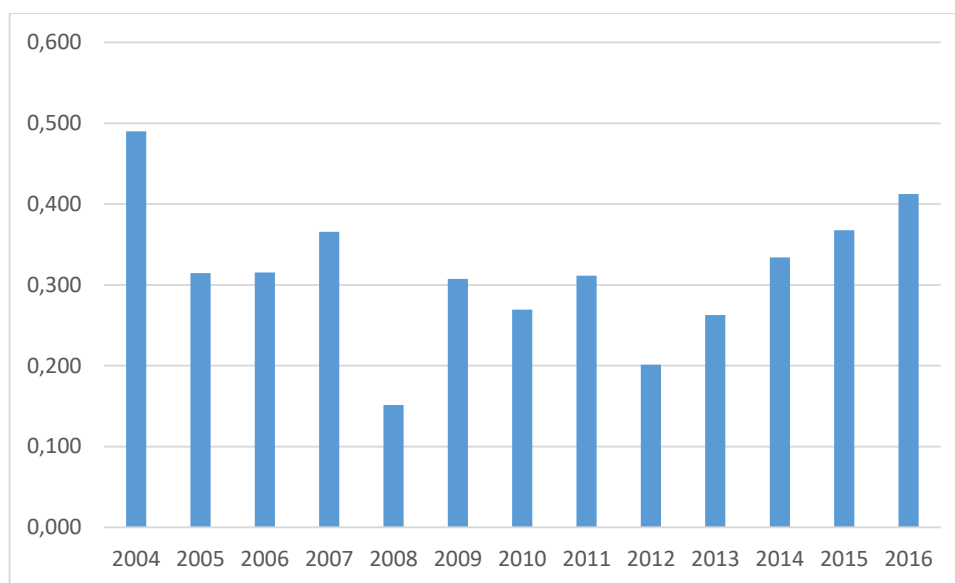
Vir: Statistični urad Republike Slovenije (2018).

Kot je razvidno iz slike 10, glavni delež negativnega selitvenega prirasta prispevajo mladi, torej starostni skupini od 20-24 let ter 25-29 let, kar nam daje dodatno potrditev o realnosti problematike izseljevanja mladih.

Kljub temu, da je višina selitvenega prirasta v zadnjih 5 letih zelo visoka, celo do šestkrat višja kot v letih pred tem, je pomembno tudi preveriti delež selitvenega prirasta glede na starost, preden lahko sklepamo zaključke. Delež je prikazan na sliki 11. Grafikon prikazuje delež selitvenega prirasta skupin od 20-24 let in 25-29 let glede na celoten selitveni prirast. Za boljšo predstavbo to pomeni, da je selitven prirast v letu 2008 za starostni skupini 20-24 let in 25-29 let predstavljal približno 15% celotnega selitvenega prirasta v tem letu.

Glede na grafikon leto 2008 izstopa – po mojem mnenju gre tukaj za vpliv finančne krize, nizek, vendarle pa kljub temu negativen, selitveni prirast pa je posledica dveh faktorjev. Kot prvo se je zaradi negotovosti v tem letu več mladih državljanov Republike Slovenije odločilo ostati v poznanem okolju, Sloveniji, kot drugo pa je bilo v tujini na voljo manj delovnih mest. Če primerjamo selitveni prirast v naslednjih petih letih po letu 2008 lahko vidimo, da med mladimi selitveni prirast ni dosegel točke, na kateri je bil pred krizo, leta 2007. Tudi to lahko razlagamo kot posledico negotovosti ter splošnega pomanjkanja začetniških delovnih mest v tem obdobju.

Slika 11: Delež selitvenega prirasta glede na starost za skupini od 20-24 let ter 25-29 let

Vir: Statistični urad Republike Slovenije (2018).

Kot že prej omenjeno, je bil selitveni prirast v zadnjih petih letih izrazito negativen, kar podpirajo podatki na sliki 10. Kljub temu pa se je delež selitvenega prirasta za starostni skupini od 20-24 let in 25-29 let v zadnjih petih letih celo povečeval, kar pa je razvidno iz slike 11.

Na podlagi teh podatkov lahko potegnemo zaključek, da se negativen selitveni prirast povečuje, torej da se vedno več ljudi izseljuje v primerjavi s priseljenimi, poleg tega pa se med izseljenimi v zadnjih petih letih še povečuje delež izseljenih mladih. Trend v zadnjih petih letih je jasen. Leta 2012 je delež selitvenega prirasta za omenjeni starostni skupini znašal 20,1%, leta 2013 26,3%, leta 2014 33,4%, leta 2015 36,8% in leta 2016 kar 41,2%, kar prikazuje tabela 2. V letu 2016 je delež selitvenega prirasta za starostni skupini od 20-24 let in 25-29 let na najvišji stopnji vse od leta 2004. Visoko stopnjo deleža selitvenega prirasta za ti dve starostni skupini v letu 2004 gre po mojem mnenju predvsem pripisati vstopu Slovenije v EU, kar se je zgodilo maja, 2004. Od takrat za državljane Slovenije namreč velja, da imajo v vseh ostalih državah EU enake pravice do iskanja dela, zaposlitve in bivanja, kot lokalni iskalci zaposlitve.

Kar se tiče selitvenega prirasta glede na spol, evidenco prav tako vodijo na SURS. Kot prikazuje slika 12, lahko vidimo, da pri nižjih starostnih skupinah prirastu pretežno več prispevajo ženske, v višjih starostnih skupinah pa moški.

Slika 12: Delež selitvenega prirasta v obdobju 2012-2016 glede na spol

Meddržavne selitve po: SELITVE, STAROSTNE SKUPINE, DRŽAVLJANSTVO, LETO , SPOL											
		Državljeni Republike Slovenije									
		2012		2013		2014		2015		2016	
		Moški	Ženske	Moški	Ženske	Moški	Ženske	Moški	Ženske	Moški	Ženske
Selitveni prirast s tujino	20-24 let	-157	-170	-224	-203	-229	-245	-245	-261	-307	-345
	25-29 let	-295	-329	-375	-391	-501	-524	-575	-641	-610	-716
	30-34 let	-388	-389	-407	-429	-487	-429	-498	-478	-518	-481
	35-39 let	-332	-365	-353	-332	-331	-266	-356	-300	-321	-280
	40-44 let	-244	-251	-257	-230	-252	-191	-296	-184	-249	-207
	45-49 let	-258	-218	-161	-168	-201	-134	-156	-142	-171	-101
	50-54 let	-183	-142	-156	-134	-117	-93	-122	-52	-159	-98
	55-59 let	-122	-154	-125	-108	-92	-61	-57	-36	-35	-41
	60-64 let	-116	-166	-91	-143	-80	-67	-36	-42	-34	-29
	65-69 let	-83	-84	-38	-66	-23	-23	-29	-42	-14	-10
	70-74 let	-55	-73	-44	-37	-33	-40	-28	-22	-5	-14
	75-79 let	-52	-49	-17	-18	-5	-28	-21	-32	-11	-4
	80-84 let	-24	-28	-14	-18	-15	-21	-7	-27	-20	-16
	85 + let	-8	-19	-10	-18	-14	-9	-12	-27	-6	-14

Vir: Statistični urad Republike Slovenije (2018).

Da lahko iz zgornjih podatkov potegnemo pravilne zaključke, moramo preveriti še kakšen je sicer delež moških in žensk v starostnih skupinah 20-29 let. V tem starostnem intervalu najdemo 115.156 moških in 107.437 žensk, torej moški predstavljajo 51,7% populacije, ženske pa 48,3%. Če iz slike 11 ekstrapoliramo podatke in izračunamo kolikšen delež selitvenega prirasta predstavlja posamezen spol v zadnjih petih letih, dobimo zanimiv rezultat, prikazan v tabeli 1.

Tabela 1: Delež moških in žensk starosti 20-29 let v selitvenem prirastu od 2012-2016

	20-24 let		25-29 let	
	% moških	% žensk	% moških	% žensk
2012	0,480	0,520	0,473	0,527
2013	0,525	0,475	0,490	0,510
2014	0,483	0,517	0,489	0,511
2015	0,484	0,516	0,473	0,527
2016	0,471	0,529	0,460	0,540

Vir: Statistični urad Republike Slovenije (2018).

V zadnjih petih letih so v obeh starostnih skupinah, tako 20-24 let, kot tudi 25-29 let, negativnemu selitvenemu prirastu večji delež prispevale ženske. Izjema je zgolj leto 2013, ko so v starostni skupini 20-24 let večji delež prispevali moški. Glede na to, da je na splošno

v starostni skupini 20-29 let 51,9% moških, bi lahko pričakovali, da bodo moški tudi prispevali večji delež k selitvenemu prirastu, vendar temu v nižjih starostnih skupinah ni tako. V večji meri se torej izseljujejo mlade ženske.

Na SURS v povezavi z izobrazbo in selitvenim prirastom vodijo zgolj evidenco o stopnji izobrazbe odseljenih, ne pa tudi o vrsti izobrazbe. Kot prikazuje slika 13, se število odseljenih z visokošolsko oziroma višješolsko izobrazbo strmo povečuje, še posebej v starostnih skupinah od 20-24 let in 25-29 let. V starostni skupini od 25-29 let je državo v letu 2012 zapustilo 235 oseb z opravljeno visokošolsko oziroma višješolsko izobrazbo, številka pa se je povečevala in leta 2016 dosegla 714.

Slika 13: Odseljeni prebivalci glede na star. skupino, 2012-2016

Odseljeni prebivalci, stari 15 ali več let po: SPOL, STAROSTNE SKUPINE, DRŽAVLJANSTVO, IZOBRAZBA, LETO						
		Državljeni RS				
		Višješolska, visokošolska				
		2012	2013	2014	2015	2016
Spol - SKUPAJ	20-24	16	24	78	93	111
	25-29	235	263	449	657	714
	30-34	380	400	496	581	570
	35-39	302	325	330	362	347
	40-44	170	187	190	202	225
	45-49	113	100	99	115	117
	50-54	89	83	73	66	79
	55-59	74	77	55	37	41
	60-64	90	62	62	45	29

Vir: Statistični urad Republike Slovenije (2018).

Če se v tej kategoriji osredotočimo na starostni skupini od 20-24 let ter 25-29 let ter pogledamo statistiko glede na spol, je trend zopet jasno viden. Tako pri moških, kot pri ženskah, se število odseljenih oseb s končano visokošolsko oziroma višješolsko izobrazbo v zadnjih petih letih povečuje, kar prikazuje slika 14.

Slika 14: Odseljeni prebivalci glede na spol v star. skupinah od 20-24 let ter 25-29 let

Odseljeni prebivalci, stari 15 ali več let po: SPOL, STAROSTNE SKUPINE, DRŽAVLJANSTVO, IZOBRAZBA, LETO						
		Državljeni RS				
		Višješolska, visokošolska				
		2012	2013	2014	2015	2016
Moški	20-24	11	7	28	36	43
	25-29	90	98	186	259	276
Ženske	20-24	5	17	50	57	68
	25-29	145	165	263	398	438

Vir: Statistični urad Republike Slovenije (2018).

Razvidno je tudi, da se v večji meri odseljujejo izobražene ženske. Od odseljenih izobražencev je bilo v starostnih skupinah od 20-24 let ter 25-29 let v zadnjih petih letih v povprečju zgolj 40,6% moških, žensk pa je bilo kar 59,4%, podrobnosti pa so prikazane v tabeli 2. Ta številka je še posebej zanimiva, če jo primerjamo z zgornjimi deleži. Če kot osnovo vzamemo delež moških, starih od 20-29 let, le-ta znaša 51,3%. K selitvenemu prirastu v tem starostnem intervalu moški prispevajo 48,2%, kar pomeni, da se v povprečju v večji meri izseljujejo mlade ženske. Če pa dodamo še faktor izobrazbe, torej da se omejimo zgolj na osebe s končano visokošolsko ali višješolsko izobrazbo, pa moški v tem starostnem intervalu predstavljajo zgolj 40,6%, iz česar lahko sklepamo, da se v povprečju od mladih izobražencev v precej večji meri za izseljevanje odločajo ženske.

Tabela 2: Delež izobraženih moških in žensk starosti 20-29 let, odseljenih od 2012-2016

	20-24 let		25-29 let	
	% moških	% žensk	% moških	% žensk
2012	0,688	0,313	0,383	0,617
2013	0,292	0,708	0,373	0,627
2014	0,359	0,641	0,414	0,586
2015	0,387	0,613	0,394	0,606
2016	0,387	0,613	0,387	0,613

Vir: Statistični urad Republike Slovenije (2018).

Eden od potencialnih razlogov za ta pojav bi bilo lahko večje pomanjkanje delovnih mest za izobražene ženske v primerjavi z moškimi, saj se večji delež žensk odloča za študij družboslovnih ved, medtem ko se večji delež moških odloča za študij naravoslovnih ved (Kanjuro Mrčela, 2006). Meni, da so dekleta številčnejša na področjih, kot so medicina, pedagogika, humanistika, kulturne in družbene vede, torej pretežno družboslovno usmerjeni študiji, na drugi strani pa se več fantov odloča za tehnična področja, kot so elektrotehnika, informatika, metalurgija, transport, strojništvo oziroma pretežno naravoslovno usmerjene študije. Posebej poudarja tudi, da je zaskrbljujoče dejstvo, da se mlade ženske manjkrat odločajo za izobraževanje in delo na področjih, ki so značilni za razvoj družbe znanja, kot so informatika, znanost in tehnologija.

Iz tega torej lahko sklepamo, da je vrsta študija lahko odločilen faktor pri odločitvi o potencialni zaposlitvi v tujini, kot posledica slabših zaposlitvenih možnosti doma. SURS ne vodi posebne evidence o selitvenem prirastu glede na različne tipe študija, zato bo ključna točka empirične raziskave iskanje morebitnih statistično značilnih korelacij med tipom študija subjektov ter njihovim odnosom do potencialne zaposlitve v tujini ter drugih socioekonomskih faktorjev, ki bi lahko nanj vplivali.

3 RAZISKAVA

3.1 Namen raziskave

Z empirično raziskavo želim raziskati nagnjenja slovenskih študentov v povezavi z njihovim trenutnim stanjem v Sloveniji ter morebitnimi težnjami po selitvi, s posebnim poudatkom na delitvi med študente, ki študirajo na naravoslovnih ter študenti, ki študirajo na družboslovnih smereh, saj obstoječa statistika iz tega vidika ni dovolj specifična in raziskana. Želim tudi odkriti in predstaviti povezave, ki jih bo razkrila raziskava glede na ideje predstavljene v teoretičnem delu ter oceniti, do kolikšne mere bodo rezultati raziskave podpirali zaključke iz teoretičnega dela.

Z raziskavo bom poskušal ugotoviti tudi, ali obstajajo statistično pomembne povezave med socioekonomskim statusom posameznikov ter njihovim odnosom do zaposlitve v Sloveniji in tujini ter kako vrsta študija, z vidika družboslovja in naravoslovja, vpliva na tovrstne težnje.

Raziskati želim tudi, kateri so glavni razlogi za težnje po preseljevanju v tujino, kateri so faktorji, ki študente držijo v Sloveniji ter kako se le-ti povezujejo s socioekonomskim statusom ter vrsto študija.

3.2 Raziskovalna vprašanja

V raziskavi bom odgovoril na 2 temeljni raziskovalni vprašanji:

RV1: Ali so se študenti družboslovnih ved v povprečju bolj pripravljeni zaposliti v tujini kot študenti naravoslovnih ved?

RV2: Ali se študenti naravoslovnih ved v povprečju bolj strinjajo s trditvijo, da po končanem študiju ne bodo imeli težav z iskanjem zaposlitve v Sloveniji na svojem strokovnem področju, kot študenti družboslovnih ved?

Poleg navedenih temeljnih raziskovalnih vprašanj, pa bom v raziskavo vključil tudi naslednja raziskovalna vprašanja, ki bodo pripomogla k bolj celostnem razumevanju rezultatov ankete, in sicer:

RV3: Ali je povprečna stopnja strinjanja s trditvijo, da si posameznik želi delati v tujini, neodvisna od spola?

RV4: Ali so se starejši študenti (25-29 let) v povprečju bolj pripravljeni zaposliti v tujini kot mlajši študenti (18-24 let)?

RV5: Ali si študenti, ki prihajajo iz podeželja, v povprečju manj želijo zaposlitve v tujini kot študenti, ki prihajajo iz mest?

RV6: Ali so se študenti, ki ob študiju ne delajo (redna zaposlitev, študentsko delo, samozaposlitev), v povprečju bolj pripravljeni zaposliti v tujini kot študenti, ki ob študiju delajo?

RV7: Ali med stopnjo strinjanja s trditvijo, da po končanem študiju študenti ne bodo imeli težav z iskanjem zaposlitve v Sloveniji na svojem strokovnem področju in povprečno stopnjo strinjanja s trditvijo, da si posameznik želi delati v tujini, obstaja povezanost?

3.3 Metodologija in vzorčenje

Za namene empiričnega dela magistrske naloge sem uporabil spletno anketiranje. Anketa je bila sestavljena iz 4 delov:

- Informacije o anketirancu (7 vprašanj).
- Prvi sklop: Stopnja strinjanja s splošnimi trditvami glede zaposlitve v tujini (8 trditev).
- Drugi sklop: Stopnja strinjanja s trditvami glede glavnih razlogov za zaposlitev v tujini (6 trditev).
- Tretji sklop: Stopnja strinjanja s trditvami glede glavnih razlogov proti zaposlitvi v tujini (6 trditev).

V prvem sklopu sem od anketirancev pridobil ključne podatke za nadaljnjo analizo, kot so spol, starostna skupina, regija oziroma pokrajina, velikost vasi oziroma mesta, iz kjer anketiranec prihaja, usmeritev študija (naravoslovno naravnan ali družboslovno naravnan), tip študija (redni ali izredni) ter informacije o trenutni zaposlitvi.

Drugi sklop je bil namenjen pridobitvi informacij, s katerimi lahko opredelimo, do kakšne mere je anketirana oseba naklonjena morebitni selitvi v tujino ter kakšna so njena stališča do splošnega stanja v Sloveniji.

Tretji in četrti sklop sta se osredotočala na glavne faktorje, ki lahko vplivajo na odločitve posameznika glede ostanka v Sloveniji ali morebitni zaposlitvi v tujini. V tem sklopu sem želel pridobiti podatke o tem, kateri faktorji so določenemu profilu anketirancev bolj pomembni kot drugemu, ali je to povezano tudi s socioekonomskim statusom ter kateri faktorji so v povprečju najbolj ključni.

Zbiranje podatkov je potekalo prek spletne ankete. Večji del respondentov je bil pridobljen z deljenjem na socialnih omrežjih, kot sta Facebook in Twitter. Skupno je bilo klikov na anketo 719, od tega jih je bilo kar 436 neustreznih. Kot neustrezne sem opredelil tiste, ki so anketo zaprli že ob nagovoru in tiste, ki so oddali prazno anketo ali jo zaprli brez reševanja.

Skupno sem prejel 283 ustreznih odzivov. Kot ustrezne sem opredelil odzive, kjer je bila anketa začeta ter vsaj delno rešena. Delno izpolnjenih anket je bilo skupno 24, v celoti izpolnjenih pa 259.

Število vseh študentov je bilo v študijskem letu 2016/2017 79.547, po zadnjih podatkih SURS (2016b), število študentov pa se v preteklih letih znižuje. Anketa je bila namenjena vsem študentom, torej sem kot celotno populacijo vzel število 79.547. Pri navedeni populaciji, izbranem 90% intervalu zaupanja in 5% mejo napake, izračun vrne zahtevano velikost vzorca 269, iz česar sklepam, da je število ustreznih odzivov ustrezno.

3.4 Značilnosti respondentov

V nadaljevanju bom predstavil strukturo respondentov glede na informacije pridobljene v prvem sklopu ankete. S tem bo možna bolj celovita ocena, kakšna je struktura vzorca glede na demografske in socioekonomske dejavnike, kar bo dalo dodaten vpogled v morebitna ključna odstopanja, ki bi lahko značilno vplivala na nadaljnjo analizo.

Kot je razvidno iz tabele 3, je bilo skupno anketiranih 125 oseb moškega in 158 oseb ženskega spola. Delež anketiranih moških je tako 44,2%, delež anketiranih žensk pa 55,8%.

Tabela 3: Značilnosti vzorca po spolu

Spol	Moški	Ženski
Število anketiranih	125	158
Delež anketiranih	44,2%	55,8%

Vir: lastno delo.

Tabela 4 prikazuje strukturo vzorca glede na starostne skupine. Največ anketirancev je bilo starih od 22 do 25 let. Takih anketirancev je bilo 40,3%. Nato so sledili anketiranci v starostni skupini od 18 do 21 let, ki predstavljajo 29,3% vzorca. S 27,2% sledijo anketiranci v starostni skupini od 26 do 29 let, majhen del, 3,2% vzorca pa predstavljajo anketiranci stari 30 let in več.

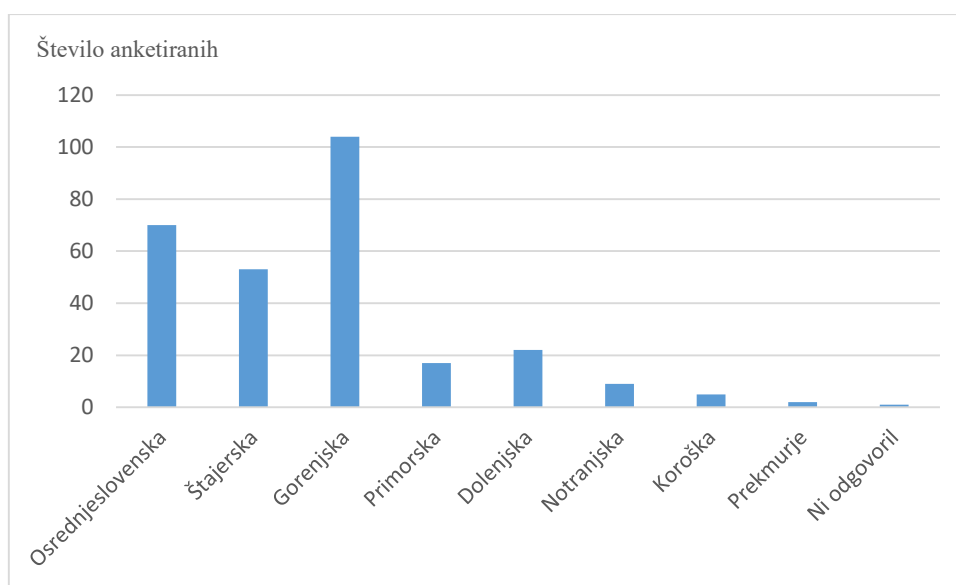
Tabela 4: Značilnosti vzorca po starostnih skupinah

Starostna skupina	od 18 do 21 let	od 22 do 25 let	od 26 do 29 let	30 let in več
Število anketiranih	83	114	77	9
Delež anketiranih	29,3%	40,3%	27,2%	3,2%

Vir: lastno delo.

Na sliki 15 so razvidne značilnosti vzorca glede na regijo respondenta. Največ respondentov je bilo iz Gorenjske, skupno 104 ali 36,9%. Sledijo respondenti iz Osrednjeslovenske, ki jih je 70 oziroma 24,8%. Tretjo največjo skupino predstavljajo respondenti iz Štajerske, ki jih je 53 ali 18,8%. Omenjene tri regije tako kumulativno predstavljajo že več kot 80% skupnih respondentov. Takšen rezultat je bil do neke mere pričakovan, saj se je večina podatkov pridobila z deljenjem prek socialnih omrežij ter prek osebnega stika in zaradi tega je z vidika regije vzorec nagnjen k regiji, iz katere prihajam ter iz katerih sem dosegel največ oseb. To predstavlja eno od omejitev raziskave ter predstavlja priložnost za nadaljnje raziskovanje, torej, če razlike obstajajo tudi na nivoju posamezne regije, česar v svoja raziskovalna vprašanja nisem vključil.

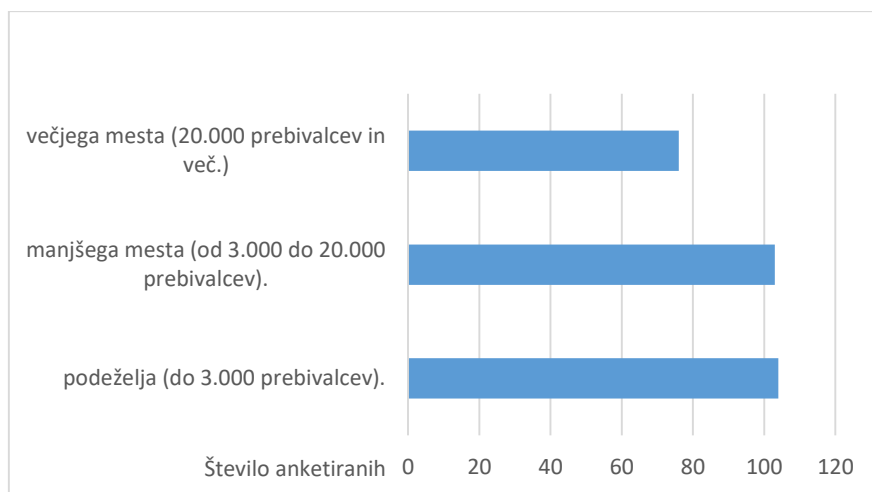
Slika 15: Značilnosti vzorca po regijah

Vir: lastno delo.

Anketa je vključevala tudi vprašanje o velikosti kraja iz katerega respondenti prihajajo. Definicija mesta je, da kot mesto označujemo večje urbano naselje, ki se po velikosti, ekonomski strukturi, prebivalstveni gostoti, naseljenosti in zgodovinskem razvoju razlikuje od drugih naselij. Naselje mora izpolnjevati določene kriterije, eden izmed katerih je, da mora mesto imeti več kot 3.000 prebivalcev. Kot večje mesto se definira naselje, ki ima 20.000 prebivalcev in več. Na podlagi teh informacij sem tudi izoblikoval vprašanje v anketi. Največji delež anketirancev prihaja iz podeželja (do 3.000 prebivalcev), 104 respondenti ali 36,7%. Sledijo anketiranci iz manjših mest (od 3.000 do 20.000 prebivalcev), katerih je 103 ali 36,4%. 76 respondentov prihaja iz večjega mesta (20.000 prebivalcev ali več), kar predstavlja 26,9% vzorca. Število anketiranih glede na velikost kraja, iz katerega prihajajo ter deleže, ki jih predstavljajo v vzorcu, so prikazani spodaj na sliki 16.

Slika 16: Značilnosti vzorca glede na velikost naselja respondenta

Vir: lastno delo.

Eden najpomembnejših vidikov za izvedbo raziskave je vrsta študija respondentov, saj se neposredno navezuje na zastavljeni temeljni raziskovalni vprašanji. Tabela 5 prikazuje značilnosti vzorca glede na vrsto študija respondentov.

Tabela 5: Značilnosti vzorca glede na vrsto študija respondenta

Moj študij je	naravoslovno naravnan	družboslovno naravnan
Število anketiranih	124	159
Delež anketiranih	43,8%	56,2%

Vir: lastno delo.

V Tabeli 6 je prikazana struktura respondentov glede na tip študija z vidika rednega ali izrednega študija. Velika večina anketirancev, 258 ali 91,2% študira redno, 25 respondentov ali 8,8% pa se študija udeležuje izredno.

Tabela 6: Značilnosti vzorca glede na tip študija (redno/izredno)

Študiram	redno	izredno
Število anketiranih	258	25
Delež anketiranih	91,2%	8,8%

Vir: lastno delo.

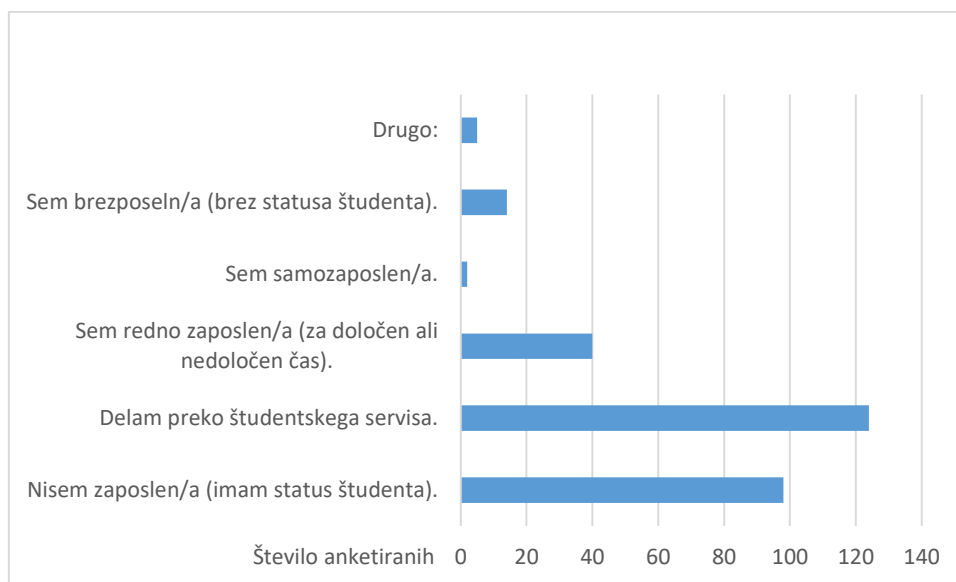
V anketi sem respondente spraševal tudi po vrsti trenutne zaposlitve. Največ anketirancev dela preko študentskega servisa, in sicer 124 ali 43,8%. Sledijo respondenti, ki trenutno niso zaposleni, a imajo status študenta. To so respondenti, ki torej imajo možnost delati prek

študentskega servisa, vendar se iz različnih razlogov za to ne odločijo. Takšnih anketirancev je bilo 98 ali 34,6%. Sledijo osebe, ki so redno zaposlene, bodisi za določen ali nedoločen čas, ki predstavljajo 14,1% delež ali 40 anketirancev. Brezposelnih brez statusa študenta je 14 respondentov ali 4,9%. Samozaposlena sta 2 respondenta ali 0,7%. 5 oseb je na vprašanje odgovorilo z drugo, navedli pa so sledeče odgovore:

- zaposlen za polovičen delovni čas,
- doktorski študent,
- študiram in sočasno delam prek honorarne pogodbe,
- opravljam štipendirano prakso v tujini (nisem zaposlena in nimam statusa študenta),
- zaposlena prek avtorske pogodbe.

Struktura respondentov glede na vrsto trenutne zaposlitve je prikazana tudi na sliki 17.

Slika 17: Značilnosti vzorca glede na vrsto trenutne zaposlitve

Vir: lastno delo.

3.5 Opisna statistika

V prvem sklopu ankete sem skušal ugotoviti, kakšna je stopnja strinjanja s splošnimi trditvami glede zaposlitve v tujini. Anketiranci so označevali, v kolikšni meri se strinjajo s trditvami navedenimi v anketi z oceno stopnje strinjanja (1 – se sploh ne strinjam, 5 – se popolnoma strinjam). V tem sklopu je bilo trditev 8, rezultati pa so sledeči.

Rezultati so pokazali, da so se v tem sklopu anketiranci v povprečju najbolj strinjali s trditvijo, da so se po končanem študiju pripravljeni zaposliti v tujini. Povprečje je bilo na oceni 3,52, razpršenost pa precej visoka, saj je bil standardni odklon kar 1,178. Razpršenost

je bila v splošnem visoka pri vseh od 8 trditev. Najvišja je bila pri trditvi, da vprašanec meni, da po končanem študiju ne bo imel težav z iskanjem zaposlitve v Sloveniji na svojem strokovnem področju, kjer je bila razpršenost 1,247, povprečje pa 3,18. Visoka razpršenost tukaj bi lahko nakazovala na to, da je stopnja strinjanja s to trditvijo povezana tudi z vrsto študija. Anketiranci so se v povprečju najmanj strinjali s trditvijo, da bi v tujini delali le v primeru, če bi se na delo lahko vozili iz Slovenije. Povprečna ocena stopnje strinjanja s to trditvijo je 2,47, standardni odklon pa 1,154.

V absolutnem smislu so si bili anketiranci v tem sklopu najbolj enotni pri trditvi, da bi se v tujini zaposlili samo v primeru, da v Sloveniji ne bi našli zaposlitve, kjer sta kar 102 respondentov izrazila stopnjo strinjanja 4, dodatnih 44 pa stopnjo strinjanja 5, kar nakazuje na to, da bi z izboljšanjem stanja v Sloveniji lahko zadržali bistveno več izobraženih mladih, če bi jim bile pri nas na voljo ustrezne zaposlitvene možnosti.

Povprečja in standardni odkloni za ta sklop so predstavljeni v tabeli 7.

Tabela 7: Povprečja in standardni odkloni odgovorov za prvi sklop ankete

Sklop 1 – splošne trditve	Povprečje	Std. odklon
Menim, da po končanem študiju ne bom imel/a težav z iskanjem zaposlitve v Sloveniji na svojem strokovnem področju.	3,178	1,247
Po končanem študiju sem se pripravljen/a zaposliti v tujini.	3,523	1,178
Raje bi delal/a v tujini, ne glede na zaposlitvene možnosti v Sloveniji.	2,702	1,196
Raje bi se zaposlil/a na delovnem mestu izven svoje stroke v Sloveniji, kot da bi iskal/a zaposlitev v tujini.	2,689	1,151
Želim si delati v tujini.	3,116	1,154
V tujini bi se zaposlil/a samo v primeru, da v Sloveniji ne bi našel zaposlitve.	3,403	1,190
V tujini bi delal/a le nekaj let, nato pa bi se zagotovo vrnil/a v Slovenijo.	3,349	1,041
V tujini bi delal/a le v primeru, če bi se na delo lahko vozil/a iz Slovenije.	2,465	1,154

Vir: lastno delo.

V drugem sklopu ankete sem skušal ugotoviti, kakšna je stopnja strinjanja s trditvami glede glavnih razlogov za zaposlitev v tujini. Anketiranci so tudi tukaj označevali, v kolikšni meri se strinjajo s trditvami z oceno stopnje strinjanja (1 – se sploh ne strinjam, 5 – se popolnoma strinjam). V tem sklopu je bilo trditev 6.

Rezultati so pokazali, da so se v tem sklopu v povprečju najbolj strinjali s trditvijo, da bi se v tujini zaposlili zaradi boljše plače. Povprečna ocena je bila 4,43 s standardnim odklonom 0,757. S to trditvijo se je v splošnem strinjalo kar 89,9% respondentov. Na drugem mestu, se zaposlitev v tujini respondentom zdi privlačna zaradi boljših možnosti razvoja kariere. Povprečna ocena je bila 4,07 s standardnim odklonom 0,884. Po vrsti si nato sledijo še boljše zaposlitvene možnosti, višji življenjski standard in boljše delovne razmere. Nekoliko odstopa povprečna ocena trditve, da bi se v tujini zaposlili, ker v Sloveniji ne bodo našli službe. Povprečna ocena je bila tukaj 3,12 s standardnim odklonom 1,078. Tudi tukaj relativno višji standardni odklon nakazuje, da je razpršenost večja, kar bi bil lahko znak, da na stopnjo strinjanja vplivajo določeni drugi dejavniki. Poleg tega pa je, čeprav je v tem sklopu relativno nizka, še vedno nagnjena bolj k strinjanju kot nestrinjanju, torej študente skrbi, da službe po končanem študiju ne bo, v nadaljnji raziskavi pa bom poskušal odkriti, ali to bolj velja za študente z nekimi določenimi demografskimi ali socioekonomskimi značilnostmi, kot za druge.

Povprečja in standardni odkloni za ta sklop so predstavljeni v tabeli 8.

Tabela 8: Povprečja in standardni odkloni odgovorov za drugi sklop ankete

Sklop 2 – V tujini bi se zaposlil...	Povprečje	Std. odklon
Ker so mi tam na voljo boljše zaposlitvene možnosti.	4,062	0,839
Ker v Sloveniji ne bom našel službe.	3,116	1,078
Zaradi boljših možnosti razvoja kariere.	4,070	0,884
Zaradi višjega življenjskega standarda.	3,891	0,940
Zaradi boljših delovnih razmer.	3,702	0,974
Zaradi boljše plače.	4,426	0,757

Vir: lastno delo.

V tretjem sklopu ankete sem skušal ugotoviti, kakšna je stopnja strinjanja s trditvami glede glavnih razlogov proti zaposlitvi v tujini oziroma zakaj bi respondenti raje ostali v Sloveniji. Anketiranci so tudi tukaj označevali, v kolikšni meri se strinjajo s trditvami z oceno stopnje strinjanja (1 – se sploh ne strinjam, 5 – se popolnoma strinjam). Prav tako je bilo v tem sklopu trditev 6.

Rezultati kažejo, da so se respondenti v tem sklopu v povprečju najbolj strinjali s trditvijo, da se v tujini ne bi zaposlili zaradi družinskih in prijateljskih vezi v Sloveniji. Povprečno je

bila trditev ocenjena z oceno 3,93 in standardnim odklonom 0,978, skupaj pa se je s trditvijo strinjalo kar 190 respondentov ali 74,6%. Sledi trditev, da se v tujini ne bi zaposlili, ker si ne glede na zaposlitvene možnosti želijo živeti in delati v Sloveniji, s povprečno oceno 3,16 in standardnim odklonom 1,125, kar predstavlja najvišjo razpršenost v tem sklopu. Za tem sledijo še preostali razlogi, kot so slabša socialna varnost, zadostno število zaposlitvenih možnosti v Sloveniji, strah pred selitvijo v tujino ter delo v tujem jezikovnem okolju. Delo v tujem jezikovnem okolju je bila tudi edina trditev, s katero so respondenti v tem sklopu v povprečju izrazili nestrinjanje.

Povprečja in standardni odkloni za ta sklop so predstavljeni v tabeli 9.

Tabela 9: Povprečja in standardni odkloni odgovorov za tretji sklop ankete

Sklop 3 – V tujini se ne bi zaposlil...	Povprečje	Std. odklon
Zaradi slabše socialne varnosti.	2,724	1,067
Zaradi strahu pred selitvijo v tujino.	2,550	1,129
Ker nisem pripravljen delati v tujem jezikovnem okolju.	2,174	1,149
Zaradi družinskih in prijateljskih vezi v Sloveniji.	3,934	0,978
Ker si ne glede na zaposlitvene možnosti želim živeti in delati v Sloveniji.	3,163	1,215
Ker menim, da je v Sloveniji zadostno število zaposlitvenih možnosti.	2,678	1,092

Vir: lastno delo.

Že na prvi pogled gre opaziti, da je razpršenost med povprečji v drugem in tretjem sklopu anketnih vprašanj manjša, kot v prvem sklopu. Razpršenost je tudi v teh sklopih največja pri vprašanjih, ki se direktno tičejo zaposlitve ali zaposlitvenih možnosti. V drugem sklopu imamo tako trditev, da bi se respondenti v tujini zaposlili, ker v Sloveniji ne bodo našli službe z največjo razpršenostjo v tem sklopu. V tretjem sklopu pa je trditev z največjo razpršenostjo, da si anketiranci ne glede na zaposlitvene možnosti želijo delati v Sloveniji, drugo največjo razpršenost pa ima trditev, da je v Sloveniji zadostno število zaposlitvenih možnosti.

Vse to nam sporoča, da obstaja večji razkorak med stališči študentov pri trditvah, ki se neposredno dotikajo tematike zaposlitvenih možnosti, kar implicira, da imajo glede teh tematik bistveno drugačne poglede. Moje mnenje je, da na te poglede vplivajo demografski

in socioekonomski dejavniki, med njimi še posebej vidik družboslovcev in naravoslovcev, kar bom skušal tudi potrditi z raziskovalnimi vprašanji v naslednjem poglavju.

3.6 Testiranje raziskovalnih vprašanj

RV1: Ali so se študenti družboslovnih ved v povprečju bolj pripravljeni zaposliti v tujini kot študenti naravoslovnih ved?

Preverjanja sem se najprej lotil s pregledom rezultatov anket ter povprečnih ocen strinjanja s trditvijo, da se je respondent pripravljen zaposliti v tujini, glede na tip študija, torej družboslovje ali naravoslovje.

Rezultati so pokazali, da je vprašanje o tipu študija izpolnilo 114 anketirancev, ki so naravoslovno usmerjeni ter 144 anketirancev, ki so družboslovno usmerjeni. Preveril sem, kako so respondenti glede na tip študija ocenjevali stopnjo strinjanja s trditvijo, da so se pripravljeni zaposliti v tujini. Rezultati so pokazali, da so anketiranci iz naravoslovno usmerjenih programov stopnjo strinjanja ocenjevali s povprečno oceno 3,34, anketiranci iz družboslovno usmerjenih programov pa s povprečno oceno 3,67.

V nadaljevanju sem preveril še Pearsonov koeficient korelacije, analiza pa je vrnila sledeče rezultate, razvidne na sliki 18:

Slika 18: RV1 Pearsonov koeficient korelacije

Correlations			
RV1		Tip študija	Po končanem študiju sem se pripravljen/a zaposliti v tujini.
Tip študija	Pearson Correlation	1	,137*
	Sig. (2-tailed)		,028
	N	283	258
Po končanem študiju sem se pripravljen/a zaposliti v tujini.	Pearson Correlation	,137*	1
	Sig. (2-tailed)	,028	
	N	258	258

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Vir: lastno delo.

Pearsonov koeficient korelacije je 0,137 in korelacija je statistično značilna. Iz tega torej lahko potegnemo zaključek, da obstaja zelo šibka, statistično značilna pozitivna korelacija, ki implicira, da so se študenti družboslovno usmerjenih študijev bolj pripravljeni zaposliti v tujini kot študenti naravoslovno usmerjenih študijev.

Odgovor na prvo temeljno raziskovalno vprašanje je na podlagi rezultatov in analize: Da, študenti družboslovnih ved so se v povprečju bolj pripravljeni zaposliti v tujini, kot študenti naravoslovnih ved.

RV2: Ali se študenti naravoslovnih ved v povprečju bolj strinjajo s trditvijo, da po končanem študiju ne bodo imeli težav z iskanjem zaposlitve v Sloveniji na svojem strokovnem področju kot študenti družboslovnih ved?

Tudi tukaj sem se preverjanja najprej lotil s pregledom rezultatov anket ter povprečnih ocen strinjanja s trditvijo, da respondenti ne bodo imeli težav z iskanjem zaposlitve v Sloveniji na svojem strokovnem področju, glede na tip študija, torej družboslovje ali naravoslovje.

Kot omenjeno je vprašanje o tipu študija izpolnilo 114 anketirancev, ki so naravoslovno usmerjeni ter 144 anketirancev, ki so družboslovno usmerjeni. Preveril sem, kako so respondenti glede na tip študija ocenjevali stopnjo strinjanja s trditvijo, da po končanem študiju ne bodo imeli težav z iskanjem zaposlitve v Sloveniji na svojem strokovnem področju. Rezultati kažejo, da so respondenti iz naravoslovno usmerjenih programov stopnjo strinjanja ocenjevali s povprečno oceno 3,77, anketiranci iz družboslovno usmerjenih programov pa s povprečno oceno 2,7.

Preveril sem tudi Pearsonov koeficient korelacije, rezultati pa so sledeči, kot je razvidno na sliki 19:

Slika 19: RV2 Pearsonov koeficient korelacije

Correlations			
RV2		Tip študija	Po končanem študiju ne bom imel/a težav z iskanjem zaposlitve v Sloveniji na svojem strokovnem področju.
Tip študija	Pearson Correlation	1	-,424**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	283	258
Po končanem študiju ne bom imel/a težav z iskanjem zaposlitve v Sloveniji na svojem strokovnem področju.	Pearson Correlation	-,424**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	258	258

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Vir: lastno delo.

Pearsonov koeficient korelacije je -0,424 in korelacija je statistično značilna. Zaključujem, da obstaja zmerena, statistično značilna negativna korelacija, ki implicira, da se študenti naravoslovnih smeri v povprečju bolj strinjajo s trditvijo, da po končanem študiju ne bodo

imeli težav z iskanjem zaposlitve v Sloveniji na svojem strokovnem področju, kot študenti družboslovnih smeri.

Odgovor na drugo temeljno raziskovalno vprašanje je na podlagi rezultatov in analize: Da, študenti naravoslovnih ved se v povprečju bolj strinjajo s trditvijo, da po končanem študiju ne bodo imeli težav z iskanjem zaposlitve kot študenti družboslovnih ved.

RV3: Ali je povprečna stopnja strinjanja s trditvijo, da si posameznik želi delati v tujini, neodvisna od spola?

Anketo je izpolnilo 125 respondentov moškega in 158 respondentk ženskega spola. V povprečju so moški trditev, da si želijo delati v tujini, označevali z oceno 2,91, ženske pa z oceno 3,28.

Pregled Pearsonovega koeficienta korelacije vrne sledeče rezultate, razvidne na sliki 20:

Slika 20: RV3 Pearsonov koeficient korelacije

Correlations			
RV3		Spol	Želim si delati v tujini.
Spol	Pearson Correlation	1	,160*
	Sig. (2-tailed)		,010
	N	283	258
Želim si delati v tujini.	Pearson Correlation	,160*	1
	Sig. (2-tailed)	,010	
	N	258	258

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Vir: lastno delo.

Pearsonov koeficient korelacije je 0,16 in korelacija je statistično značilna. Na podlagi tega potegnemo zaključek, da obstaja zelo šibka statistično značilna korelacija, ki implicira, da se ženske bolj strinjajo s trditvijo, da si želijo delati v tujini, kot moški.

Odgovor na raziskovalno vprašanje je na podlagi rezultatov in analize: Ne, povprečna stopnja strinjanja s trditvijo, da si posameznik želi delati v tujini, ni neodvisna od spola.

RV4: Ali so se starejši študenti (26 in več let) v povprečju bolj pripravljeni zaposliti v tujini kot mlajši študenti (18-25 let)?

Anketo je izpolnilo 78 respondentov starih med 18 in 21 let, 101 respondent star med 22 in 25 let, 70 respondentov starih med 26 in 29 let ter 9 respondentov starih 30 let in več.

Povprečja strinjanja s trditvijo, da so se pripravljene zaposeliti v tujini so prikazana v tabeli 10.

Tabela 10: Povprečne ocene glede na starostno skupino

Starostna skupina	18-21 let	22-25 let	26-29 let	30 let in več
Število anketiranih	78	101	70	9
Povp. ocena	2,65	2,61	2,17	3,11

Vir: lastno delo.

Kot je razvidno iz tabele, povprečna ocena s starostjo sicer pada, pri zadnji starostni skupini, 30 let in več, pa je povprečja ocena najvišja. Tukaj je bilo respondentov zgolj 9, tako da je težko na podlagi teh podatkov potegniti kakšne konkretne zaključke, je pa dejstvo, da med anketiranci starimi med 18 in 29 let želja po delu v tujini sčasoma upada.

Izračun Pearsonovega koeficienta je naslednji, kot je razvidno iz slike 21:

Slika 21: RV4 Pearsonov koeficient korelacije

Correlations			
RV4		Starostna skupina	Po končanem študiju sem se pripravljen/a zaposliti v tujini.
Starostna skupina	Pearson Correlation	1	-,095
	Sig. (2-tailed)		,129
	N	283	258
Po končanem študiju sem se pripravljen/a zaposliti v tujini.	Pearson Correlation	-,095	1
	Sig. (2-tailed)	,129	
	N	258	258

Vir: lastno delo.

Pearsonov koeficient korelacije je -,095 in korelacija je statistično neznačilna. Na podlagi tega potegnemo zaključek, da obstaja zelo šibka, statistično neznačilna korelacija.

Odgovor na raziskovalno vprašanje je na podlagi rezultatov in analize: Ne, starejši študenti (26 in več let) se v povprečju niso bolj pripravljene zaposliti v tujini kot mlajši študenti (18-25 let).

RV5: Ali si študenti, ki prihajajo iz podeželja, v povprečju manj želijo zaposlitve v tujini kot študenti, ki prihajajo iz mest?

93 anketirancev je označilo, da prihajajo iz podeželja, medtem ko jih 95 prihaja iz majhnih mest, 70 pa iz večjih mest. Vaščani so v povprečju ocenjevali stopnjo strinjanja s trditvijo,

da si želijo delati v tujini, z oceno 3,01, respondenti iz manjših mest 3,05 in anketiranci iz večjih mest z oceno 3,34. Iz podatkov je torej razvidno, da se z naraščanjem velikosti mest, iz katerih respondenti prihajajo, viša povprečna ocena stopnje strinjanja z omenjeno trditvijo.

V nadaljevanju sem preveril še Pearsonov koeficient korelacije, analiza pa je vrnila sledeče rezultate, razvidne na sliki 22:

Slika 22: RV5 Pearsonov koeficient korelacije

Correlations			
RV5		Prihajam iz (podeželja, manjšega mesta, večjega mesta)	Po končanem študiju sem se pripravljen/a zaposliti v tujini.
Prihajam iz (podeželja, manjšega mesta, večjega mesta)	Pearson Correlation	1	,209**
	Sig. (2-tailed)		,001
	N	283	258
Po končanem študiju sem se pripravljen/a zaposliti v tujini.	Pearson Correlation	,209**	1
	Sig. (2-tailed)	,001	
	N	258	258

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Vir: lastno delo.

Pearsonov koeficient korelacije je 0,209 in korelacija je statistično značilna. Torej lahko zaključimo, da obstaja šibka, statistično značilna korelacija, ki implicira, da z večanjem velikosti naselja, iz katerega študenti prihajajo, raste tudi pripravljenost za zaposlitev v tujini po končanem študiju oziroma da so se študentje, ki prihajajo iz mest, bolj pripravljeni zaposliti v tujini, kot študentje, ki prihajajo iz vasi.

Odgovor na raziskovalno vprašanje je na podlagi rezultatov in analize: Da, študenti, ki prihajajo iz podeželja, si v povprečju manj želijo zaposlitve v tujini kot študenti, ki prihajajo iz mest.

RV6: Ali se študenti družboslovnih smeri v povprečju bolj strinjajo s trditvijo, da bi se v zaposlili v tujini, ker menijo, da v Sloveniji ne bodo našli službe, kot študenti naravoslovnih smeri?

V povprečju so študenti naravoslovnih smeri stopnjo strinjanja z omenjeno trditvijo ocenjevali z oceno 2,70, medtem ko je bila povprečna ocena s strani študentov družboslovnih smeri 3,44.

Pearsonov koeficient korelacije je razviden na sliki 23.

Slika 23: RV6 Pearsonov koeficient korelacije

Correlations			
RV6		Moj študij je (naravoslovno, družboslovno naravnan)	Ker v Sloveniji ne bom našel službe.
Moj študij je (naravoslovno, družboslovno naravnan)	Pearson Correlation	1	,343**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	283	258
Ker v Sloveniji ne bom našel službe.	Pearson Correlation	,343**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	258	258

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Vir: lastno delo.

Pearsonov koeficient korelacije je 0,343 in korelacija je statistično značilna. Obstaja šibka do zmerna statistično značilna korelacija.

Odgovor na raziskovalno vprašanje je na podlagi rezultatov in analize: Da, študenti družboslovnih smeri se v povprečju bolj strinjajo s trditvijo, da bi se zaposlili v tujini, ker menijo, da v Sloveniji ne bodo našli službe, kot študenti naravoslovnih smeri.

RV7: Ali med stopnjo strinjanja s trditvijo, da se študenti v tujini ne bi zaposlili, ker je v Sloveniji zadostno število zaposlitvenih možnosti, in med vrsto študija, torej naravoslovje ali družboslovje, obstaja povezanost?

Študenti družboslovnih smeri so stopnjo strinjanja z omenjeno trditvijo v povprečju ocenjevali z oceno 2,32, študenti naravoslovnih smeri pa v povprečju z oceno 3,12. Sledi izračun Pearsonovega koeficienta korelacije, ki je razviden na sliki 24.

Slika 24: RV7 Pearsonov koeficient korelacije

Correlations			
RV7		Moj študij je (naravoslovno, družboslovno naravnan)	Ker menim, da je v Sloveniji zadostno število zaposlitvenih možnosti.
Moj študij je (naravoslovno, družboslovno naravnan)	Pearson Correlation	1	-,363**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	283	258
Ker menim, da je v Sloveniji zadostno število zaposlitvenih možnosti.	Pearson Correlation	-,363**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	258	258

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Vir: lastno delo.

Pearsonov koeficient korelacije je -0,363 in korelacija je statistično značilna. Obstaja šibka do zmerna statistično značilna negativna korelacija, kar implicira, da študenti družboslovnih smeri v povprečju menijo, da je zaposlitvenih možnosti v Sloveniji premalo, v večji meri, kot študenti naravoslovnih smeri.

Odgovor na raziskovalno vprašanje je na podlagi rezultatov in analize: Da, med vrsto študija (naravoslovne ali družboslovne smeri) in stopnjo strinjanja s trditvijo, da se študenti v tujini ne bi zaposlili, ker je v Sloveniji zadostno število zaposlitvenih možnosti, povezanost obstaja. Povezanost je šibka do zmerna, statistično značilna in negativna.

V nadaljevanju bom podrobneje analiziral tudi rezultate, vezane na prvi, drugi in tretji sklop ankete ter primerjal povprečne rezultate glede na tip študija respondenta.

V prvem sklopu sem anketirancem predstavil 8 splošnih trditev povezanih z zaposlitvijo doma oziroma v tujini. V analizi tega sklopa bi rad odkril morebitne razlike v povprečnih stopnjah strinjanja s trditvami glede na tip študija ter ugotoviti, do katerih trditev so si študenti enotni ter kje prihaja do razhajanj. Največje razlike pričakujem pri trditvah, ki so v zgornjih analizah kazale veliko stopnjo razpršenosti. Rezultati so prikazani v tabeli 11.

Tabela 11: Sklop 1 glede na tip študija

Splošne trditve (prvi sklop)	Povprečno naravoslovci	Povprečno družboslovci	Delta
Menim, da po končanem študiju ne bom imel/a težav z iskanjem zaposlitve v Sloveniji na svojem strokovnem področju.	3,77	2,71	1,06
Po končanem študiju sem se pripravljen/a zaposliti v tujini.	3,34	3,67	0,32
Raje bi delal/a v tujini, ne glede na zaposlitvene možnosti v Sloveniji.	2,59	2,79	0,20
Raje bi se zaposlil/a na delovnem mestu izven svoje stroke v Sloveniji, kot da bi iskal/a zaposlitev v tujini.	2,71	2,65	0,06
Želim si delati v tujini.	2,92	3,27	0,35
V tujini bi se zaposlil/a samo v primeru, da v Sloveniji ne bi našel zaposlitve.	3,46	3,36	0,10
V tujini bi delal/a le nekaj let, nato pa bi se zagotovo vrnil/a v Slovenijo.	3,35	3,35	0,00
V tujini bi delal/a le v primeru, če bi se na delo lahko vozil/a iz Slovenije.	2,56	2,39	0,17

Vir: lastno delo.

Kot je razvidno v zgornji tabeli, je največja razlika v povprečni oceni prisotna pri trditvi, da respondenti menijo, da po končanem študiju ne bodo imeli težav z iskanjem zaposlitve v Sloveniji na svojem strokovnem področju. To je bilo pričakovano, saj je ob analizi vseh anket povprečna ocena te trditve imela največji standardni odklon v tem sklopu. Študenti naravoslovnih smeri so v povprečju ocenjevali stopnjo strinjanja s trditvijo z oceno 3,77, študenti družboslovnih smeri pa z oceno 2,71. Razlika je torej občutna, kar 1,06 ocene. Sledi trditev, da si respondenti želijo delati v tujini, kjer je razlika v povprečnih ocenah 0,35, za tem pa trditev, da so se respondenti po končanem študiju pripravljene zaposliti v tujini, kjer je bila razlika v povprečnih ocenah 0,32. Pri preostalih trditvah se povprečja razlikujejo za manj kot 0,2 ocene.

V drugem sklopu sem respondente spraševal po stopnji strinjanja s trditvami, ki navajajo razloge za zaposlitev v tujini. S to primerjavo bi rad ugotovil, ali obstajajo razlike v percepciji ključnih razlogov, ki zaposlitev v tujini podpirajo, s strani študentov naravoslovnih smeri in družboslovnih smeri. Želel bi pokazati, kje so te razlike najbolj očitne in kje so razlike manjše. Tudi tukaj največje razlike pričakujem pri trditvah, ki so v zgornjih analizah kazale veliko stopnjo razpršenosti. Rezultati so prikazani v tabeli 12.

Tabela 12: Sklop 2 glede na tip študija

V tujini bi se zaposlil, ker/zaradi...	Povprečno naravoslovci	Povprečno družboslovci	Delta
so mi tam na voljo boljše zaposlitvene možnosti.	3,99	4,12	0,13
v Sloveniji ne bom našel službe.	2,70	3,44	0,74
boljših možnosti razvoja kariere.	4,03	4,10	0,08
višjega življenjskega standarda.	3,80	3,97	0,17
boljših delovnih razmer.	3,58	3,80	0,22
boljše plače.	4,44	4,42	0,02

Vir: lastno delo.

Največja razlika pri splošni analizi drugega sklopa je bila prisotna pri trditvi, da bi se študenti v tujini zaposlili, ker v Sloveniji ne bodo našli službe. Kot pričakovano je tukaj razlika v povprečnih ocenah glede na tip študija največja, kar 0,74. Na drugem mestu sledi trditev, da bi se v tujini zaposlili zaradi boljših delovnih razmer, kjer pa je razlika že bistveno manjša, 0,22. Za vse preostale trditve se povprečja razlikujejo za manj kot 0,2, najmanj pri trditvi, da bi se v tujini zaposlili zaradi boljše plače, kjer je razlika zgolj 0,02.

V tretjem sklopu sem od respondentov dobil odgovore glede stopnje strinjanja s trditvami, ki navajajo razloge proti zaposlitvi v tujini. Tudi tukaj želim s primerjavo preveriti, ali obstajajo kakšne očitne razlike ter kateri razlogi so skupni tako študentom družboslovnih smeri, kot tudi študentom naravoslovnih smeri. Rezultati so prikazani v tabeli 13.

Tabela 13: Sklop 3 glede na tip študija

V tujini se ne bi zaposlil, ker/zaradi...	Povprečno naravoslovci	Povprečno družboslovci	Delta
menim, da je v Sloveniji zadostno število zaposlitvenih možnosti.	3,12	2,33	0,80
si ne glede na zaposlitvene možnosti želim živeti in delati v Sloveniji.	3,23	3,11	0,12
družinskih in prijateljskih vezi v Sloveniji.	3,91	3,95	0,04
nisem pripravljen delati v tujem jezikovnem okolju.	2,30	2,08	0,22
strahu pred selitvijo v tujino.	2,68	2,45	0,22
slabše socialne varnosti.	2,71	2,71	0,00

Vir: lastno delo.

V tem sklopu je bila največja razlika opazna pri trditvi, da se respondenti v tujini ne bi zaposlili, ker menijo, da je v Sloveniji zadostno število zaposlitvenih možnosti, kjer je bila razlika v povprečni oceni kar 0,8, in sicer so z višjo oceno stopnjo strinjanja s to trditvijo označevali študenti naravoslovnih ved. Na drugem mestu z enako razliko, 0,22, sledita trditvi, da se v študenti v tujini ne bi zaposlili, ker niso pripravljeni delati v tujem jezikovnem okolju ter zaradi strahu pred selitvijo v tujino. Za preostale trditve razlike so razlike že občutno manjše, pri trditvi, da se v tujini ne bi zaposlili zaradi slabše socialne varnosti, pa je razlika dejansko nična.

Poleg tega sem se tekom raziskave odločil primerjati še stopnje strinjanja glede na trenutno zaposlitveno stanje respondenta, in sicer sem respondente razdelil v dve skupini: trenutno zaposlene (delo prek študentskega servisa, samozaposlitev, redna zaposlitev) ter trenutno nezaposlene (brezposelni in študenti, ki ob študiju ne delajo). Želel sem preveriti, ali dejstvo, da je nekdo, ki je že udeležen na trgu dela in posledično bolje pozna razmere na trgu dela, bisveno vpliva na odgovore v anketi.

V tabeli 14 so predstavljene razlike v stopnjah strinjanja s trditvami po sklopih glede na trenutno zaposlitveno stanje respondentov.

Tabela 14: Povprečne stopnje strinjanja s trditvami glede na zaposlitveno stanje

	Nezap.	Zap.	Delta
Sklop 1: Splošne trditve			
Menim, da po končanem študiju ne bom imel/a težav z iskanjem zaposlitve v Sloveniji na svojem strokovnem področju.	3,042	3,287	0,245
Po končanem študiju sem se pripravljen/a zaposliti v tujini.	3,438	3,548	0,110
Raje bi delal/a v tujini, ne glede na zaposlitvene možnosti v Sloveniji.	2,458	2,834	0,376
Raje bi se zaposlil/a na delovnem mestu izven svoje stroke v Sloveniji, kot da bi iskal/a zaposlitev v tujini.	2,958	2,535	0,423
Želim si delati v tujini.	2,948	3,185	0,237
V tujini bi se zaposlil/a samo v primeru, da v Sloveniji ne bi našel zaposlitve.	3,583	3,338	0,246
V tujini bi delal/a le nekaj let, nato pa bi se zagotovo vrnil/a v Slovenijo.	3,448	3,287	0,161
V tujini bi delal/a le v primeru, če bi se na delo lahko vozil/a iz Slovenije.	2,531	2,446	0,085
Sklop 2: V tujini bi se zaposlil, ker/zaradi...			
so mi tam na voljo boljše zaposlitvene možnosti.	4,135	4,000	0,135
v Sloveniji ne bom našel službe.	3,385	2,936	0,449
boljših možnosti razvoja kariere.	4,010	4,108	0,098
višjega življenjskega standarda.	3,729	3,962	0,233
boljših delovnih razmer.	3,500	3,796	0,296
boljše plače.	4,438	4,408	0,030
Sklop 3: V tujini se ne bi zaposlil, ker/zaradi...			
menim, da je v Sloveniji zadostno število zaposlitvenih možnosti.	2,740	2,682	0,058
si ne glede na zaposlitvene možnosti želim živeti in delati v Sloveniji.	3,313	3,096	0,217
družinskih in prijateljskih vezi v Sloveniji.	3,938	3,943	0,005
nisem pripravljen delati v tujem jezikovnem okolju.	2,354	2,102	0,252
strahu pred selitvijo v tujino.	2,760	2,452	0,308
slabše socialne varnosti.	2,823	2,682	0,141

Vir: lastno delo.

Največja razlika v stopnji strinjanja je prisotna pri trditvi, da bi se respondenti v tujini zaposlili, ker v Sloveniji ne bodo našli službe, pri kateri so trenutno nezaposleni stopnjo strinjanja v povprečju ocenjevali za 0,45 višje. Sledi trditev, da bi se študenti raje zaposlili

na delovnem mestu izven svoje stroke v Sloveniji, kot da bi iskali zaposlitev v tujini, kjer so trenutno nezaposleni zopet v povprečju ocenjevali stopnjo strinjanja za 0,42 višje. Na tretjem mestu po velikosti razlike je trditev, da bi respondenti raje delali v tujini, ne glede na zaposlitvene možnosti v Sloveniji, pri kateri so trenutno zaposleni stopnjo strinjanja ocenjevali v povprečju za 0,37 višje.

3.7 Interpretacija rezultatov

V prejšnjem delu sem predstavil rezultate ankete in rezultate testiranja ter raziskovalnih vprašanj, kljub temu pa je za celovitejšo sliko oziroma razumevanje rezultate potrebno umestiti v nek širši kontekst, kar je namen tega poglavja.

Analiza podatkov pridobljenih z anketnim vprašalnikom brez dodatne kategorizacije, nam lahko pokaže področja, do katerih odnos študentov ni enoten. To sliko si lahko pomagamo sestaviti s povprečji ocen stopnje strinjanja ter standardnim odklonom glede na celotno populacijo anketirancev. Kot je razvidno v prejšnjem poglavju, so si v prvem sklopu trditve študenti najbolj neenotni pri trditvi, da menijo, da po končanem študiju ne bodo imeli težav z iskanjem zaposlitve v Sloveniji na svojem strokovnem področju, iz česar lahko sklepamo, da obstaja neka značilnost oziroma karakteristika zaradi katere je standardni odklon visok. Dodatno perspektivo v povezavi s tem nam daje rezultat drugega temeljnega raziskovalnega vprašanja, kjer je bila odkrita zmerna statistično značilna korelacija, ki kaže na dejstvo, da se študenti naravoslovnih ved v povprečju bolj strinjajo z omenjeno trditvijo kot študenti družboslovnih ved. Prav tako obstaja znatna razlika v višini povprečne ocene, saj so stopnjo strinjanja z omenjeno trditvijo študenti naravoslovnih ved označevali več kot 1 celotno oceno višje kot študenti družboslovnih ved.

Visoko razpršenost pri omenjeni trditvi torej lahko (vsaj delno) razlagamo na podlagi tipa študija respondentov. Poleg tega pa je analiza pokazala tudi, da obravnavano trditev v povprečju ocenjujejo z višjo stopnjo strinjanja (za 0,25 ocene) respondenti, ki so trenutno zaposleni. Po mojem mnenju si to višjo oceno lahko razlagamo kot posledico pridobljenih delovnih izkušenj oziroma poznavanju delodajalcev ter trga dela. Študentje, ki ob študiju ne delajo, bodisi na delovnih mestih, ki so povezani z njihovim študijem ali ne, nimajo takšnega stika s trgom dela, prav tako pa na tej točki s potencialnimi delodajalci še nimajo kontaktov, kar bi jim sicer prav tako povečevalo možnosti za kasnejšo zaposlitev.

Zanimiv je tudi podatek, da bi se trenutno nezaposleni v povprečju (za 0,42 ocene) raje zaposlili na delovnem mestu izven svoje stroke v Sloveniji, kot da bi iskali zaposlitev v tujini. Sam menim, da je to prav tako posledica nepoznavanja dejanske situacije na trgu dela. Rezultati testiranja prvega temeljnega raziskovalnega vprašanja, torej, da so se študenti družboslovnih ved v povprečju bolj pripravljeni zaposliti v tujini, kot študenti naravoslovnih ved, sicer kažejo, da je odgovor na raziskovalno vprašanje pozitiven, vendar je izračun pokazal, da je korelacija zelo šibka. Primerjava povprečij kaže tudi, da je pripravljenost

zaposeliti se v tujini višja pri trenutno zaposlenih respondentih, vendar je razlika v povprečni oceni v primerjavi s trenutno nezaposlenimi zelo majhna (0,11).

Dodaten vpogled nam daje tudi odgovor na peto raziskovalno vprašanje, kjer se je izkazalo, da študenti družboslovnih smeri v povprečju menijo, da je zaposlitvenih možnosti v Sloveniji premalo, v večji meri, kot študenti naravoslovnih smeri, kar je potrdila šibka do zmerna korelacija. Poleg tega je povprečna stopnja strinjanja s trditvijo, da bi se respondenti v tujini zaposlili, ker v Sloveniji ne bodo našli službe precej višja (za 0,74 ocene) s strani študentov družboslovnih smeri, kot študentov naravoslovnih smeri, kar kaže, da je perspektiva družboslovcev precej bolj pesimistična.

Zanimivo je tudi, da si ženske v povprečju bolj želijo delati v tujini kot moški. Korelacija je sicer zelo šibka, vendar glede na dejstvo, da je populacija respondentov, ki študirajo na družboslovnih smereh, rahlo nagnjena k ženskemu spolu, je rezultat smiseln. Pripravljenost zaposeliti se v tujini je prav tako presenetljiva glede na starostno strukturo študentov, in sicer povprečna ocena strinjanja s trditvijo, da se je respondent pripravljen zaposeliti v tujini, pada s starostjo, razen pri zadnji starostni skupini (30 let in več), kjer je povprečna ocena najvišja, vendar je bilo respondentov v tej starostni skupini zgolj 9. Z izjemo te skupine, povprečna ocena s starostjo pada po mojem mnenju zaradi tega, ker mlajše manj stvari veže na domovino – večina še nima resnih zvez oziroma otrok ali lastnega stanovanja, s starostjo pa je tako želja po selitvi v tujino vedno manjša. Kljub temu pa to ni bil fokus moje raziskave, lahko pa bi izseljevanje glede na starost ponujalo izhodišče za nadaljnje raziskovanje.

Prav tako nam rezultati tretjega raziskovalnega vprašanja nakazujejo, da si študenti, ki prihajajo iz podeželja ali manjših mest v povprečju bolj želijo zaposlitve v tujini, kot študentje, ki prihajajo iz večjih mest. Razvidno je, da z velikostjo naselbine, iz katere respondent prihaja, v povprečju raste tudi želja po zaposlitvi v tujini. Razlog bi bil lahko v tem, da je študente iz manjših naselbin velika sprememba že selitev v enega od večjih mest, kjer se udeležujejo fakultet ter tako tam vidijo veliko več priložnosti, kot v svojem rodnem kraju, medtem ko študenti, ki so v večjih mestih domačini, ne izkusijo te transformativne spremembe okolja. Razlog bi lahko tičal tudi drugje, in sicer lahko študij za mnoge iz podeželja in majhnih mest predstavlja večji finančen zalogaj zaradi vožnje v enega od večjih mest ali plačila nastanitve. Tudi ta tematika morda ponuja dobro izhodišče za nadaljnje raziskovanje.

Analiza drugega sklopa trditev kaže, da je tako študentom naravoslovnih kot družboslovnih ved največja prednost dela v tujini višja plača, zelo enotni so si tudi v višini ocene, saj so ocenjevali z razliko zgolj 0,02 ocene. Študenti družboslovnih smeri kot drugo najbolj pomembno prednost ocenjujejo dejstvo, da so jim v tujini na voljo boljše zaposlitvene možnosti, študenti naravoslovnih smeri pa trditev, da so jim v tujini na voljo boljše možnosti za razvoj kariere. Tako pri študentih naravoslovnih kot družboslovnih smeri kot ključna razloga za selitev v tujino sledita višji življenjski standard, z nizko razliko v oceni, zgolj

0,17, in boljše delovne razmere, ki so z razliko v povprečni oceni 0,22 malenkost pomembnejše študentom družboslovnih ved. Glavni razlogi, ki podpirajo selitev v tujino, si tako pri študentih naravoslovnih kot tudi družboslovnih ved sledijo v podobnem zaporedju, ključna razlika je zgolj v večji pomembnosti boljših zaposlitvenih možnosti študentom družboslovnih ved ter bolj optimistična perspektiva do iskanja zaposlitve v Sloveniji s strani študentov naravoslovnih ved.

V okviru analize tretjega sklopa trditev, nam rezultati pripovedujejo, da so glavni razlog proti zaposlitvi v tujini tako za študente družboslovnih kot naravoslovnih smeri nedvomno družinske in prijateljske vezi v Sloveniji, razlika v oceni je bila zgolj 0,04. Sledi razlog, da si respondenti ne glede na zaposlitvene možnosti želijo živeti in delati v Sloveniji, kjer so si bili prav tako precej enotni, z razliko v oceni 0,12. Na tretjem mestu je za študente naravoslovnih ved razlog, da se v tujini ne bi zaposlili, ker menijo, da je v Sloveniji zadostno število zaposlitvenih možnosti, omenjeni razlog pa je pri študentih družboslovnih ved krepko nižje, z občutno razliko 0,80 ocene.

Rezultati analize drugega in tretjega sklopa torej v veliki meri podpirajo zgornje zaključke, vezane na raziskovalna vprašanja.

3.8 Omejitve raziskave ter priporočila za nadaljnje raziskovanje

Omejitev raziskave vidim v binarni delitvi na družboslovno usmerjene ter naravoslovno usmerjene fakultete, kar pa je bil v praksi edini možen način za pridobitev zadostne količine ustreznih odgovorov na anketo. Zanimivo bi bilo sicer videti, kako bi se rezultati razlikovali glede na posamezno fakulteto, vendar pa bi za zanesljive rezultate takšne raziskave potrebovali bistveno večje in bolj raznoliko število študentov.

Magistrsko delo tako lahko služi kot podlaga za nadaljnje raziskovanje, kjer bi priporočil podrobnejšo raziskavo bega možganov med mladimi znotraj posamezne študijske usmeritve, torej s fokusom zgolj na naravoslovno ali družboslovno usmerjene fakultete, ali raziskavo bega možganov med mladimi glede na regijo iz katere prihajajo. Poleg tega bi bila za nadaljnje raziskovanje zanimiva tudi tematika avtomatizacije delovnih mest v prihodnosti ter njenih posledic za trg dela, posebej za mlade.

SKLEP

Beg možganov med mladimi v Sloveniji postaja vedno bolj pereča tema. S preseljevanjem delovnih mest v državo s cenejšo delovno silo, povečevanjem prekarnih oblik zaposlitve ter z avtomatizacijsko revolucijo na obzorju, nekateri mladi izgubljajo upanje ter se v vedno večji meri odločajo iskati delo v tujini. V primerih, ko se mladi po nabranih izkušnjah vrnejo nazaj v domovino, to sicer predstavlja zelo pozitiven pojav, saj gre v svojem bistvu v takšnih primerih za kroženje možganov, kljub temu pa se negativen selitveni prirast še posebej pri

mladih v Sloveniji v zadnjih letih povečuje, kar nakazuje na to, da se vedno več izseljenih mladih odloča ostati v ciljni državi. Problematika je posebej zaskrbljujoča za južno in vzhodnoevropske države EU, ki so bile tudi najbolj prizadete v času zadnje gospodarske krize, saj je brezposelnost med mladimi ponekod dosegala stopnjo več kot 50%.

V Sloveniji stanje trenutno še ni tako alarmantno, kljub temu pa je potrebno izpostaviti dejstvo, da se na zavod za zaposlovanje vsako leto prijavlja več visoko izobraženih mladih. Beg možganov je v primeru Slovenije tudi posledica presežka visoko izobražene delovne sile, še posebej pa je to opazno v primeru diplomantov družboslovnih ved, to pa je tudi posledica nesorazmerno nižjega deleža vpisa na naravoslovne fakultete napram deležu vpisa na družboslovne fakultete.

Brezposelnost med mladimi ter splošna brezposelnost se sicer zmanjšuje, vendar se veliko brezposelnih mladih izobražencev odloča za zaposlitev na nižje kvalificiranih delovnih mestih, vedno večje število pa se jih odloča za iskanje zaposlitve v tujini, kar nakazuje selitveni prirast. Poleg tega pa je ključno razumeti tudi, da nižanje brezposelnosti mladih na račun prekarnih oblik zaposlovanja ne predstavlja rešitve, saj mladi v takšnem položaju nimajo osnovnih pogojev za razvoj svoje dolgoročne prihodnosti, kar lahko vodi v materialne, zdravstvene ali identitetne težave. Tveganje zaposlovanja se s prekarnimi oblikami zaposlitve pod pretvezo večje fleksibilnosti na trgu delovne sile prenaša na delavce, ki so podvrženi nestalnim urnikom dela, preobremenjenosti, nepredvidljivim prihodkom in lažjemu odpuščanju.

Poleg tega so podatki o brezposelnosti mladih lahko zavajajoči, če jih ne postavimo v kontekst, saj je težko oceniti, ali se brezposelnost med mladimi zmanjšuje zaradi spodbud za zaposlovanje mladih, ali je zmanjšanje brezposelnosti zgolj posledica izseljevanja mladih in generacijskega manjšanja števila mladih v starostni skupini od 15-29 let, brezposelnost pa se zmanjšuje tudi na račun samozaposlovanja, kar sicer pomeni, da mladi niso več formalno brezposelni, kljub temu pa je njihov položaj zelo vprašljiv. Slednje podpira tudi statistika vrste zaposlitve glede na starostno skupino, saj je med zaposlenimi, stari med 15 in 29 let, za nedoločen čas zaposlenih zgolj 47,2% oseb, v primerjavi z višjimi starostnimi skupinami, kjer je zaposlenih za nedoločen čas v povprečju 90% oseb.

Na delovna mesta bo v prihodnosti velik vpliv imela tudi avtomatizacija. Kot prva bo predvidoma najbolj na udaru transportna industrija, kjer naj bi večji delež delovnih mest v trenutni obliki v prihodnjih 30 letih popolnoma izginil. Po preteklih vzorcih sicer lahko sklepamo, da bo avtomatizacija v prihodnosti kljub nadomeščanju delovnih mest ustvarjala tudi nova delovna mesta, vendarle pa si stroka glede tega ni enotna. Nekateri poudarjajo, da bo s časoma avtomatizacija nadomestila vsa delovna mesta, z izjemo tistih, ki se bodo ukvarjala s problemi, ki jih je nemogoče rešiti z algoritmi, kdaj se bo to zgodilo, pa je le vprašanje časa. Sicer je nemogoče z gotovostjo trditi, kaj nas s tehnološkega vidika čaka v

bližnji prihodnosti, kljub temu pa bi bilo nespametno zanemariti potencialen vpliv, ki ga bo lahko avtomatizacija imela na trg dela.

Statistični podatki kažejo tudi, da pri mladih večji delež negativnega selitvenega prirasta predstavljajo ženske, kar je še sploh izrazito pri mladih s končano visokošolsko ali višješolsko izobrazbo. Da so v povprečju ženske bolj naklonjene zaposlitvi v tujini je pokazala tudi raziskava v okviru magistrskega dela. Tudi tukaj lahko potegnemo vzporednico s tipom študija, saj se ženske v večji meri odločajo za družboslovno usmerjen študij, v primerjavi z moškimi, kjer se jih relativno več odloča za naravoslovno usmerjen študij. Podatki o selitvenem prirastu glede na vrsto študija niso na voljo, zato ta tematika predstavlja ključno točko za raziskovanje v magistrskem delu.

V okviru izvedene raziskave sta bili potrjeni obe temeljni raziskovalni vprašanji, in sicer so rezultati pri prvem pokazali, da so se študenti družboslovno usmerjenih študijev bolj pripravljeni zaposliti v tujini, kot študenti naravoslovno usmerjenih študijev, je pa potrebno poudariti, da je bila korelacija zelo šibka z vrednostjo 0,137. Za drugo temeljno raziskovalno vprašanje so rezultati pokazali, da se študenti naravoslovnih smeri v povprečju bolj strinjajo s trditvijo, da po končanem študiju ne bodo imeli težav z iskanjem zaposlitve v Sloveniji na svojem strokovnem področju, kot študenti družboslovnih smeri, korelacija pa je bila zrna z vrednostjo -0,424.

Dodatno ostrino ob pogledu na celotno sliko nam dajejo tudi odgovori na dodatna raziskovalna vprašanja, in sicer rezultati nakazujejo, da so študentje naravoslovnih ved veliko bolj optimistični glede svojih možnosti zaposlitev na svojih strokovnih področjih, kot študenti družboslovnih ved. Študenti družboslovnih ved so se sicer do neke mere bolj pripravljeni zaposliti v tujini, kot študenti naravoslovnih ved, kljub temu pa bi se v povprečju raje zaposlili na delovnem mestu izven svoje stroke v Sloveniji, kot da bi se zaposlili v tujini. Študenti družboslovnih ved menijo, da je zaposlitvenih možnosti v Sloveniji premalo, v bistveno večji meri, kot študenti naravoslovnih ved. V povprečju si od respondentov v tujini bolj želijo delati ženske, kot moški, k delu v tujini pa so v povprečju bolj nagibajo študentje iz večjih mest.

Problemатike bega možganov med mladimi se sicer zavedajo tako na nivoju EU, kot tudi Slovenije, kjer od leta 2014 vodimo program Jamstvo za mlade, ki vključuje načrte in ukrepe za spodbujanje zaposlovanja mladih. Program je bil sprva sprejet v letu 2014 za obdobje dveh let, v letu 2016 pa za nadaljnje obdobje petih let, do leta 2020, saj je program oblikovan kot del splošne strategije »Europe 2020«, ki predstavlja splošno strategijo EU za rast in ustvarjanje novih delovnih mest za trenutno desetletje. Vendar iz že prej opisanih razlogov kot metriko uspešnosti programa ne moremo vzeti zgolj stopnje brezposelnosti mladih, saj le ta podatek ne govori celotne zgodbe. Dejstvo je, da trenutni ukrepi ne delujejo v zadostni meri, o čemer pričajo tako negativen selitveni prirast, ki v zadnjih 5 letih med mladimi narašča, še posebej med visoko izobraženimi, kot tudi podatek o prevladujočih oblikah

zaposlitve med mladimi, ki kaže, da se brezposelnost mladih zmanjšuje tudi na račun prekarne dela.

Če razmišljamo o glavnih razlogih za preseljevanje mladih izobražencev v tujino, nam tako stroka, kot tudi rezultati raziskave, nakazujejo, da je ključni razlog pomanjkanje delovnih mest na strokovnih področjih iskalcev zaposlitve, kar je deloma tudi posledica presežka visoko izobražene delovne sile, še posebej na družboslovnih področjih.

Ena od predlaganih rešitev bi bila izvedba temeljite analize o potrebah po poklicih oziroma profilih na trgu dela ter analize trendov iz historičnih podatkov ter na podlagi teh analiz prilagoditi omejitve vpisa na prevladujoče študijske smeri, s čimer bi lahko zagotovili bolj uravnoteženo porazdelitev profilov iskalcev zaposlitve glede na dejansko stanje na trgu dela danes in v prihodnosti. Drug možen ukrep bi bil državno financiranje prekvalifikacij v deficitarne poklice za visoko izobražene, ki so daljše obdobje brezposelni. S tem bi obenem zmanjšali obremenitev z vidika socialnih transferjev, kot tudi zapolnili zevajočo praznino iskanega kadra za deficitarne poklice.

V vsakem primeru bo potrebno sprejeti dodatne ukrepe, saj so dolgoročni efekti bega možganov na slovensko gospodarstvo lahko izjemno negativni. Selitveni prirast kaže, da se mladi v večji meri izseljujejo, kot vračajo v domovino in posledice bega možganov med mladimi bodo prej ali slej postale realnost. Z izgubo visoko kvalificiranega kadra se izgublja njihovo znanje, posredno pa se izgublja tudi dohodek z vidika obdavčitve in z vidika potrošnje. Potrebno je omeniti tudi sredstva, namenjena izobraževanju, od katerih pa imajo v primeru emigracije koristi zgolj ciljne države. Spreminja se tudi starostna struktura v državi, povprečna starost populacije se vztrajno viša, število upokojencev bo vedno višje, število delovno sposobnih oseb pa vedno nižje. S težavami prihodnosti se moramo soočiti že danes, saj le na ta način lahko zagotovimo lepšo in predvsem stabilnejšo prihodnost za Slovenijo.

LITERATURA IN VIRI

1. A study finds nearly half of jobs are vulnerable to automation. (2018, 24. april). *The Economist*. Pridobljeno 7. maja 2018 iz <https://www.economist.com/graphic-detail/2018/04/24/a-study-finds-nearly-half-of-jobs-are-vulnerable-to-automation>
2. Anastasiu, A. (2014, 11. september). OneEurope. *The Brain Drain Phenomenon within the European Union*. Pridobljeno 11. aprila 2017 iz <http://one-europe.info/brain-drain-eu>
3. Bakovnik, N., Beočanin, T., Berglez, S., Dadič, K., Lebar, L., Lebič, T., Mesec, S., Mužica, R., Praprotnik, L., Ranc, I. & Straus, M. (2012). *Lokalna mladinska politika*. Ljubljana: Zveza ŠKIS.
4. Cerar, M. (2011). Zaposljivost diplomantov: včasih se je splačalo študirati, danes prijeti za lopato. *Delo*. Pridobljeno 22. februarja 2017 iz

- <http://www.delo.si/gospodarstvo/zaposljivost-diplomantov-vcasih-se-je-izplacalo-studirati-danes-prijeti-za-lopato.html>
5. EUROSTAT. (2018a). *Unemployment statistics*. Pridobljeno 24. marca 2018 iz https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Unemployment_statistics#Recent_developments
 6. EUROSTAT. (2018b). *Migration and migrant population statistics*. Pridobljeno 24. marca 2018 iz https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics#Migrant_population:_almost_22_million_non-EU_citizens_living_in_the_EU
 7. Francis, J. (2017). *Brain Drain in Economics*. Pridobljeno 7. avgusta 2017 iz <http://study.com/academy/lesson/what-is-brain-drain-in-economics-definition-causes-effects-examples.html>
 8. Frey, C. & Osborne, M. (2013). *The future of employment: How susceptible are jobs to computerisation?* Oxford: Oxford University.
 9. Grace, K., Salvatier, J., Dafoe, A., Zhang, B. & Evans, O. (2017). *When Will AI Exceed Human Performance?* Pridobljeno 5. septembra 2017 iz <https://arxiv.org/pdf/1705.08807.pdf>
 10. Gray, R. (2017). *How long will it take for your job to be automated?* Pridobljeno 5. septembra 2017 iz <http://www.bbc.com/capital/story/20170619-how-long-will-it-take-for-your-job-to-be-automated>
 11. Hanewinkel, V. (2013). *EU Internal Migration before and during the Economic and Financial Crisis – An Overview*. Pridobljeno 10. septembra 2017 iz <http://www.bpb.de/gesellschaft/migration/kurzdossiers/157035/eu-internal-migration?p=all>
 12. Josipović, D. (2006). *Učinki priseljavanja v Slovenijo po drugi svetovni vojni*. Ljubljana: ZRC SAZU.
 13. Kanjuo Mrčela, A. (2006). *Spolna razsežnost varne priložnosti pri graditvi slovenske družbe znanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
 14. Markežič, M., Pakiž, A., Grimšič, R. & Hodošek, K. (2014). *Obrazi prekarne delo*. Ljubljana: Gibanje za dostojno delo in socialno družbo.
 15. Masten, A. (2012). *Izgubljena generacija v začaranem krogu šibkih zaposlitvenih možnosti*. Pridobljeno 22. februarja 2017 iz <http://www.rtvsl.si/slovenija/izgubljena-generacija-v-zacaranem-krogu-sibkih-zaposlitvenih-moznosti/276871>
 16. Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (2018). *Izvedbeni načrt programa »Jamstvo za mlade«*. Pridobljeno 25. februarja 2017 iz http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/trg_dela_in_zaposlovanje/jamstvo_za_mlade/
 17. Mulec, B. (2012). *Ne beg, kroženje možganov! Delo*. Pridobljeno 26. aprila 2017 iz <http://www.delo.si/mnenja/gostujoce-pero/ne-beg-krozenje-mozganov.html>
 18. Nedeljković, V. (2014). *Brain Drain in the European Union: Facts & Figures*. Pridobljeno 11.4.2016 iz http://www.bridgingeurope.net/uploads/8/1/7/1/8171506/wp4_rethink_edu_braindrain_nedeljkovic.pdf
 19. Patrutiu-Baltes, L. (2014). *OneEurope. The Brain Drain Phenomenon within the European Union*. Pridobljeno 7. avgusta 2017 iz <http://one-europe.net/brain-drain-eu>

20. Pineda, A. P. M., Matriano, M. & Ekundayu, G. (2016). The Expatriates Pull Factors in the Gulf Cooperation Council Countries. *Science Journal of Business and Management*, 4(6), 223-228.
21. Prelević, S. (2010). Elite emigrants. Pridobljeno 23. aprila 2017 iz <http://www.slovenia.si/slovenia/society/science/slovenian-scientists/elite-emigrants/>
22. Spruk, V. (2013). Mladi in trg dela v času gospodarske krize. *IB revija: za strokovna in metodološka vprašanja*, 3-4(2013), 5-15.
23. Standing, G. (2011). *The Precariat: The New Dangerous Class*. London: Bloomsbury Publishing Plc.
24. Stanojević, M. (2016). Dostojno delo, strah in prožnost. *Delo*. Pridobljeno 4.9.2017 iz <http://www.delo.si/sobotna/dostojno-delo-strah-in-proznost.html>
25. Statistični urad Republike Slovenije. (2016a). *Aktivno in neaktivno prebivalstvo, Slovenija, 2. četrletje 2016*. Pridobljeno 4. septembra 2017 iz <http://www.stat.si/StatWeb/News/Index/6149>
26. Statistični urad Republike Slovenije. (2016b). *Število študentov v Sloveniji*. Pridobljeno 24. marca 2018 iz <http://www.stat.si/StatWebArhiv/prikazinovico?id=6665&idp=9&headerbar=7>
27. Statistični urad Republike Slovenije. (2018). *Podatkovni portal SI-STAT*. Pridobljeno 24. marca 2018 iz http://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Dem_soc/Dem_soc.asp
28. Strniša, E. (2009). Kaj za Slovenijo pomeni »beg možganov«? Pridobljeno 15. aprila 2017 iz <http://www.rtvsllo.si/slovenija/kaj-za-slovenijo-pomeni-beg-mozganov/99476>
29. Turšič, Z. & Inkret, G. (2016). Prekarnost mladih v Sloveniji. Pridobljeno 4. septembra 2017 iz http://zdruzimose.infopeka.org/wp-content/uploads/2017/03/prekarnost-v-sloveniji.konc%CC%8Cna_konc%CC%8Cna.pdf
30. Vertot, N. (2009). Mladi v Sloveniji. Pridobljeno 4. marca 2017 iz <http://www.stat.si/doc/pub/mladi2009-SLO.pdf>
31. Vičič, D. (2013). Zgolj mobilnost ali beg možganov? *Mladina*. Pridobljeno 29. aprila 2017 iz <http://www.mladina.si/151272/zgolj-mobilnost-ali-beg-mozganov/>
32. Zabukovec, M. (2015). Intervju s Petrom Pogačarjem: Najprej se vprašajmo, kaj je prekarno delo. *Delo*. Pridobljeno 28. avgusta 2017 iz <http://www.delo.si/novice/slovenija/najprej-se-vprasajmo-kaj-je-prekarno-delo.html>
33. World Economic Forum. (2016). *The Future of Jobs and Skills*. Pridobljeno 5. septembra 2017 iz <http://reports.weforum.org/future-of-jobs-2016/chapter-1-the-future-of-jobs-and-skills/>